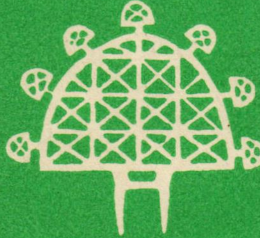
YENİ UFUKLAR

CİLT : 11
SAYI : 128

O C A K
1 9 6 3

YENİ UFUKLAR

Aylık sanat, düşün dergisi

Kurucusu :

Orhan Burian

o

Sahibi : Hadiye Tolun, Yazı işlerini fiilen idare eden : Oğuz Arıkanlı. İdare yeri : Boyacı Ahmet Sok. Nuribey Han, oda 4-02 Çemberlitaş İstanbul

o

Yazışma ve Havale adresi :

P. K. 1034

Galata — İstanbul

o

Abone :

o

Yıllık .... 12 TL.

Altı aylık .... 6 TL.

Bu sayıyı hazırlıyan :

Vedat Günyol

o

Basıldığı yer :

Kutulmuş Matbaası

İstanbul

Yıl : 1963 YENİ Sayı : 128

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜN DERGİSİ
Kurucusu :
ORHAN BURİAN

oyunun dışındakiler

Sabahattin Eyuboğlu

Bu memlekette, meydan yerine çıkıp, sağcı solcu, ilerici gerici diye, haklı haksız akıllı akılsız, bilgili bilgisiz diye birbirimizi gagalarken, bir an durup: Yahu, desek; hep bizler mi savaşacağız birbirimizle? Sessiz sadasız işlerini, kendi işlerini yürüten, savaşanları alttan alta dürtükleyen ya da körleten, çıkarınca tutan ya da sinsice curnal eden, hanları hamamları, yalıları köşkleri, uçakları lüks otomobilleri yüzde doksan dolduran, bütün politika depremlerinden arda kalan uslu akıllı, ter temiz dosyalı aydın yurttaşlarımız da konuşsunlar bir az. Dünya dönüyor mu dönmüyor mu, demokrasi mi dikta mı? alaturka mı alafranga mı? Antidemokratik kanunlar, 141, 142 ler kalksın mı, kalsın mı? Köylüler uyansın mı uyanmasın mı? Ölü ruhları mı çağırmalı, diri uzmanları mı? Sağ küreklere mi yüklenelim, sol küreklere mi?

Ne yaparlar dersiniz bu sorular karşısında? Ne derler değil, ne yaparlar diyorum mahsus. Hiç bir şey demiyecekleri bes belli çünkü; bir sağa bir sola bakıp susacaklardır bence. Sağlar ve sollarla ayrı ayrı, imzasız ve sorumsuzca konuşmak ya da hiç konuşmadan bulanık suda balık avladıkları için konuşmak, ortaya çıkmak, hesap verecek duruma düşmek işlerine gelmez. Adı çıkmış insanlarla selâmlaşmaktan bile çekinirler. Asıl

korkuları da meydandaki çekişmelerin durup, ışıkların onlar üstüne çevrilmesidir. Çünkü o zaman, sağlar sollar birbirini yerken onların karanlıkta sadece fakir fukaranın rızkını yedikleri görülecektir. Kendileri çok iyi bilir ki, sağ olsun, sol olsun hiç bir düzen, gün ışığına çıkabilen hiç bir düşünüş, davranış, yol, kol, doktrin bir tek insana yirmi bin insanın hakkını yedirmez, yediremez. İnsanda da kayış gibi bir yüz, taştan katı bir yürek olmadıkça yediğinin kırkta birini olsun hiç yiyeceği olmayanlara vermekten kaçmaz; rahatını borçlu olduğu, yetiştirdiği buğdayı, elmayı, kuzuyu bol bol yediği, çoluğunu çocuğunu hizmetci diye kullandığı milyonlarca köylünün yürekler acısı yaşayışına göz yumamaz. Ne yüzle meydana çıkar, ağzını açar böyleleri? Çıkmazlar, ağız açmazlar: Meydanda çekişenleri seyrederler sadece, horoz kavgası, deve güreşi, boks maçı seyreder gibi, para da verirler üstelik çekişsin enayiler diye.

Nasıl, nasıl olur da ışıklar çevrilmez bu toplum asalaklarının üstüne? Nasıl, nasıl olur da böylesi insanların rahatını korumak için kimi aydın kişiler, hem de fakir fukaranın parasıyla aydınlanmış avrupalarda, Amerikalarda dolaşmış kişiler meydanlara çıkar, kaleme sarılır çamur atarlar ışıkların yanmasını, suların durulaşmasını isteyenlere? Kimler için havladığını bilmeyen zavallılara acınır sadece, ama bunlara, bu bilmekle görevli kişilere ne demeli, ne yapmalı? İğrentiden eli dili bağlanıyor insanın.

Bunları, k e n d i l e r i n i de sömüren hayasızca mutlu bir azınlığın, gizli kapaklı hak yiyicilerin tacsız, şerefsiz, sinsi kralların emrine girip dalkavukluğunu yapmaktır. Ömer Hayyam bu aydın kullar üstüne konan sineklere benzetir. Dante'nin Cehenneminde de böylelerinin yeri insan pisliğiyle dolu bataklardır.

Hayasızca mutlu azınlık derken belli bir sınıfı, bütün varlıklı insanları kasdetmiyorum. İnsan ister istemez bir sınıfın içinde, varlıklı, varlıksız ya da orta varlıklı bir çevrede gözünü açar. Bizi tek tek aşan kanunların yarattığı, dağıttığı sınıfları toptan ahlâklı ya da ahlâksız say-

mak akıl işi değildir. Hiç bir düzen, hiç bir ahlak açık alınlı, verimli bir emeğin karşılığı olan varlığı çok görmez insana. Sömürmeden kazanmış, kazandıkça kazandırmış, çalıştırdığı insanlar arasında çalışmış, çevresinde mutluluk, uygarlık yaratmış yüreği ve kesesi açık zenginlere ne mutlu! Böylesi zenginlik dostlar başına. Asıl ahlak da varlık içinde yitirilmeyen ahlaktır. Yoksulluk içinde temiz yürekli kalmak kolay iş. Yoksul, günahların en büyüğü olan sömürgenliğe düşmez nasıl olsa. İnsanlığın baş belâsı olan, cimri zenginlerdir, insan emeklerinin altın meyvasını kimselere yaramaz, mutluluk getirmez hale sokanlar. Zenginin cimrisi fakirin hırsızından bin kat suçlu, bin kat ahlâksızdır. Ömer Hayyam şöyle der cimriler için:

Hak er geç cimrilerin hakkından gelir
Cehennem ateşleri onlar içindir.
Ne der dili inciler saçan Muhammet:
Cömert gâvur cimri müslümandan yeğdir.

Cimri zenginler bir de sıkılmadan dinden imandan yana gözükür, yoksullardan esirgedikleri, çok kez de sömürdükleri parayı gerekli gereksiz cami yapımlarına yatırırlar. Bu memleket adam olmaz deyip dışarıdaki milyonlarını yemeğe giderken, götüremedikleri mallarını bu memleketin kuyusunu kazanlara bırakırlar. Bu aşağılık, bu iğrenç, bu yüzsüz zenginlere karşılık, yoksulları kendi devletlerinden, kendi savunucu aydınlarından daha olumluca, daha elle tutulurca koruyan varlıklı yurttaşlarımız da var. Hem öylesine var ki, benim bildiğim, bu memlekette, rahatları pahasına yoksulların hakkını savunanlar, komünist momünist diye kovuşturulanlar daha çok varlıklı aile çocuklarıdır. Yetimhanelerde, fakir fukaranın parasıyla yetişip rahata kavuştuktan sonra cimri zenginlere kul köle olan, giderek yoksullara karşı onlardan yana çıkan aydın hacı-ağalar görmedik mi? Emeğiyle yaşayan arkadaşlarını en kalleşce, en namussuzca, en sömürgence satanlar çıkmıyor mu emeğiyle yaşayan nice mutsuzlar arasından?

Diyeceksiniz ki zenginin iyisi yoksulun kötüsü kural dışı gerçeklerdir. Bunları bir yana bırakıp dünyadaki kötülüklerin kaynağına gidelim. Zenginin iyisi yoksuldan yana, yoksulun kötüsü zenginden yana olduğuna göre, kaldıralım şu zenginliği ortadan, kardeş payı bölüşelim şu dünyayı. Ha bakın, bundan yana yüzde yüz beraberim sizinle. İnsan dediğin böyle düşünmeli ve er geç, ister istemez böyle düşünecek. Bir elde biriken paranın insanı insanlıktan çıkardığını, insanları birbirinden ayırdığını, insanı insanın kurdu haline getirdiğini bilim adamları kodular ortaya, dünyanın döndüğünü kodukları gibi. Gel gelelim o mal canın yongası olmuş bir kez; gemisini kurtaran kaptan olmuş binlerce yıl. Dağları delen bilim delemiyor kolay kolay cimriliğin kaşerlenmiş yüreğini. Bin tarlası olan bir tekini vermiyor, veremiyor tek tarlası olmayana. Tanrının otunu bile otlatmıyor parasız aç sürülere. Bu ne biçim din kardeşliği, can yoldaşlığı... dediniz mi kızıyor da üstelik, atmadığı çamur kalmıyor üstünüze. Böylesini devlet baba ne diye dinlemeli? Karşısına insaflı zengini çıkarıp utandırmalı onu tersine, utanmazsa attığı çamurları yüzüne çalıp susturmalı hiç olmazsa. Bu memlekette bilimin ve yoksulların sesini dinleyecek hiç mi dürüst zengin yok? Vardır elbet. Onlar herkesten daha iyi hakkından gelir şirret zenginlerin.

Bugünkü gerçeklerimiz içinde devletin insaflı, anlayışlı zenginlerle işbirliği yapmasını ben kendi hesabıma sadece zorunlu değil yararlı da buluyorum. Memleketin kalkınmasında devletle işbirliği edecek kazandığınca kazandıracak zengin yoksulların derdine bir çok politika dırdırcılarından daha kolay çare bulur bu kör döğüşü içinde. Bugün devletin ister istemez güttüğü karma politikaya kızan kızana: Kimi özel sektörü tutuyor, kimi devlet sektörünü tutuyor diye. A kardeşler gerçek karşımızda: Yalnız özel sektöre kalsak şirret zenginler soyup sovana çevirecekler milleti, millet adına üstelik! Yalnız devlet sektörüne kalsak hangi memurlar, hangi müdürler, hangi yönetmeliklerle nasıl işleteceğiz bütün işletmeleri? En güvenilir kişiler bile iş eğitimine dayanan Köy Ensti-

tülerini tutulacak zamanda tutmadılar. Nice profesörler bu kurumları birer devlet işletmesine benziyor diye kötülemediler mi? Her işi devlet yapsın, yâni halk kendi işini kendi yapsın, kabul, en güzeli elbette bu; ama bugün devlet kendi okuluna kendi yetiştirdiği hekimi bile zor gönderebilir durumdadır. Nice devlet işletmeleri daha insanca da olsa zararına işlemektedir. Bu durumda her işi devlet yapsın diyenlerin ne demek istediklerini anlamak güçtür. Devlet gemisi somut olanaklarla yürür, teorilerle değil. Bunu söylerken teorileri küçümsemiyorum, teorilerin ancak insanlarla, sürü sürü insanlarla hem de o teorilere göre yetiştirilmiş insanlarla gerçekleşebileceğini söylemek istiyorum. Karma Ekonomi.. Niçin saçma imiş karma ekonomi? Niçin bilimsel değilmiş? Başka türlüsünü olagan gören söylesin nasıl uygulayacağını o türlüsünün; ama her bakanlığın nerde, ne zaman, nasıl kimlerle hangi işleri yapacağını ve halkı kendisine nasıl güvendireceğini. Dört bir yanından su alan, yolcuları tayfalara yardım edecek yerde dua kitapları okuyan, ya da birinci mevkide bezik oynayan bir geminin kaptanına: Niçin çabuk gitmiyor bu adam? Elâlem niçin bir günde bir kaç kez dünyayı dolaşıyor da biz bir haftada burnumuzun ucuna zor gidiyoruz gibilerden söz etmek ne akla ne de yüreğe sığar doğrusu.

Ne demek istiyorum bütün bunlarla? Gemimizin kaptanı ne yaparsa eyvallah mı diyelim? Hayır, ama gemiden ve kendimizden, yolcuların kayıtsızlığından gelen yavaşlığı kaptana yüklemiyelim; bu gemiyi, bu haliyle, bugün için daha iyi yürütebilecek birini seçeceğimiz günedek de yardım edelim gemiyi yürütmesine. Adam çürük bir tekneyi belli bir limana ulaştırmak için akla karayı seçerken oturduğumuz yerden geminin gidişiyle alay etmek neye yarar umutları, çabaları kırmaktan başka? Geminin su almamasına çalışanlarla çalışmayanları kendimiz ayırdedelim; yanı başımızdaki deliğin tıkanmasını kaptandan beklemiyelim. Yoksa geminin teknesinden, kumara dalmış yolcuların kayıtsızlığından, ikinci kaptanların, tayfaların yetersizliğinden gelen aksaklıkları hep

bir ağızdan kaptana yükler ve fırsatcıların ekmeğine yağ sürmüş oluruz. Fırsatçılar sa ya gemiyle birlikte kendilerinin de batacaklarını görmiyecek kadar gözleri dönük, ya da batan gemiyi bırakıp, hattâ soyup gidecek kadar yüzsüzdürler.

araştırma va inanç

Melih Cevdet Anday

Eskiden bir Karagöz gazetesi vardı, şimdi artık yayımlanmıyor, ilk sayfasında karikatürümsü büyük resimlerle dünya politikasını halka anlatmağa çalışırdı: İtalyanla İngiliz karşılıklı konuşurlarken, dağın ardından Karagöz, «Bana bak makarnacı, sen o sevdadan vaz geç!» gibilerden bir söz eder... Bu resimleri Cemal Nadir yaparmış. Bir gün, rahmetli karikatürcü, Karagöz gazetesinde oturmuş, arkadaşları ile politika üzerinde konuşuyormuş, kapıcı kahve getirmiş ve konuşulanlara kulak kabarttıktan sonra:

— Sizin dediğiniz doğru değil, Karagöz tam tersini söylüyor, demiş.

— Yahu, demişler, o karikatürleri yapan, Karagöz'e o sözleri söyleten Cemal Nadir beydir, ona inanmayıp da hâlâ Karagöz'e mi inanıyorsun?

Ama adamı inadından vaz geçirememişler. Geçiremezlerdi, çünkü onda, anlaşılıyor, basılı yazıya karşı büyük bir saygı vardı; basılı yazı onun için bilimsel söz, giderek belki de tanrı sözü gibi bir şeydi. Yeni çağ, çağdaş teknik, deyim yerinde ise, kendi mistiğini de yanında getirmiştir. Makine sadece müspet düşüncenin gücünü arttırmakla kalmıyor, kendine inanları istemeden aldatıyor da. Bir çok dinsel masal, basılı kitaplara geçmekle, yeni kuşakların gözünde inandırıcı bir öz kazanmıştır. Sözgelişi, «şakk-ı kamer» efsanesi, bugünün kafası için iyi uydurulmuş bir efsane bile değildir. Ama ben böyle dediğim birinin bana:

— Hayır efendim, bu bir ilimdir, kitaplara geçmiştir, buyurun okuyun...

Dediğini bilirim. Uzattığı kitaba inanmadığımı söylesem, o adamın gözünde yeni tekniğe, bilim çağına, ken-

di çağıma inanmamış duruma geçecektim. Diyeceğim, «şakk-ı kamer» efsanesi, basılı kitaba geçince eskisinden daha inandırıcı olmuştur. O efsaneye inanmak istiyen, ama bir yandan da usu ile uyuşamıyan her hangi bir din inanışlı kişi, onu basılı kitapta görünce büyük bir yükten kurtulmuş oluyor, «Yalan, uydurma, saçma olsaydı hiç basarlar mıydı?» diye düşünüyor.

1440 larda Papa'nın, yeni bulunan baskı makinesine «Ancak İncil basılması şartı ile» izin vermesine karşılık, bizim 1728 lerin şeyhülislâmı, ülkemize yeni giren o makine için, «Kuran basmamak şartı ile kullanılabilir.» fetvasını vermiştir. Doğrusu şeyhülislâmın düşünüşü daha tutarlıdır papa'nın davranışından; yeni buluştan korkuyor o, inancı sarsacağı için korkuyor ve ona tam olarak karşı çıkamadığı için, onu yasak edemediği için de, kutsal kitap ile başka dinsel kitapları bu tehlikeden kurtarmağa bakıyor. Gerçi dinin yalnız kendine bağlı kalıp bilimin ve tekniğin yeni gelişmelerine karşı büsbütün yabancı ve uzak davranması hiç de doğru bulunacak bir tutum değildir; ancak din, bilime ve tekniğe bir kez yakasını kaptırdı, yenileşme seline kapılıp gitti mi, bunun nereye varacağı kolay kolay kestirilemez. Bilimin küşümcü, araştırıcı, deneyci tutumu ve tekniğin en kör gözlere bile batan başarıları karşısında doğmatik inançların direnmesi, dayanması güçleşir. İnsanın mutluluğunu bu dogmatik inançlara bağlılıkta gören için bilim ve teknik, işte bu yüzden birer tehlikedir. Inanç ile küşüm, dogma ile deney bağdaştırılamaz.

Papanın baskı makinesi karşısındaki tutumuna gelince, İncil'in basılı kitapla daha çok yazılacağını düşünmüş o, dinsel inançlara düpe düz karşı olmasa da, o inançların her halde dışında kalan bir kafanın, bir anlayışın yarattığı bu yeni gücü, din yararına kullanmak istemiş, düşmanın silâhını elinden almış ona karşı tutuyor, «Biçim ne olursa olsun, yeter ki özü yitirmiyelim.» diye düşünüyor. Çünkü Hristiyanlık, bilimle savaşa savaşa pişmiştir bu işte. Gerçi papanın, baskı makinesi yüzünden ilerde ortaya yeni mistisizmalar çıkacağını kes-

tirdiğini söyliyemeyiz, bunu düşünüp düşünmediğini bilmiyoruz, ama zamanın neler doğuracağı belli olmaz, bakarsınız doğmatik inançları yıkması gereken bir güç, bir gün onları beslemiye, yeniden palazlandırmaya yarar. Öyle ki, araştırıcı kafa, kılı kırk yara dursun, vaktini hiç bir deneyle yitirmiyen inanımcı, en kestirme yoldan gücünü arttırabiliyor, öğrencisine sadece inanımın güzelliğini aşılamakla yetiniyor çünkü, «Ben sana doğruyu söylüyorum, benden bunun tanıtını isteme, inan, o kadar!» diyor; giderek sizi zorlamıyor ortaçağdaki gibi, kanıtlar getirmiyor, çırpınmıyor, bilimi kötülemiyor, başını önüne eğiyor, ellerini karnının üstünde kavuşturuyor, okuya üfliye yoluna gidiyor. Bunun arkasından gitmek, bilimin ardına takılmaktan daha kolaydır elbet.

Hem niçin sadece dinsel inançla bilimsel düşünceyi karşılaştırıyoruz? Bilimsel düşünce içinde de benzeri durumlarla karşılaşılmış değil midir? Aristo'nun deneysiz bilimine ta Galilei'ye değin körü körüne inanılmadı mı? Bertrand Russel çok yerinde olarak, «Galilei'nin savaşına hep bilimle dinin savaşı diye bakılmıştır, oysa bu yanlıştır. Galilei'nin savaşı gerçekte tümdengelim ile tümevarım yöntemleri arasındaki savaştan başka bir şey değildi.» diyor. Galilei, gerçeği bilimsel deneyden çıkarmakla, sadece o günkü dinsel inançları sarsmış olmuyor, din öncesi büyük bilgini Aristo'yu da çürütüyordu. İşte size bir inanç-araştırma karşıtlığı! Dahası var, günümüzün buhranlarından biri de bu değil midir? Günümüzde de buna benzer karşıtlıklar yok mu? Bilimsel yöntemi soyutlaştıra soyutlaştıra artık hiç bir gerçeğe inanmıyanları sık sık görmüyor muyuz? Tersi de doğru, inanılan gerçeklerin kafayı durduracak ölçüde baskın çıktığı durumlar yok mu?

Bir tanıdığım şöyle demişti bana: «Bir toplulukta, belli bir düşünce çevresinde birleşildiğini gördüm mü, o düşünceye içimden inanmış da olsam, gene karşı duruyorum, karşıt düşünceleri savunmağa başlıyorum... Karşımdakilerin bocaladığını görmek çok hoş oluyor!»

Gerçi bu davranışta, bizim düşüncemizde olanlara

da körü körüne katılmamak, ortak olduğumuz doğru'nun köklerini araştırmak, başka bir deyişle o doğruya başkalarının nerden, nasıl geldiğini incelemek ve böylece, varsa, temeldeki anlaşmazlıkları ortaya çıkarmak amacı güdüldüğü söylenebilir; ama her doğru'nun karşısına araştırıcı, inceleyici, küşümcü bir tutumla çıkmanın, inanca karşı olma diye adlandırabileceğimiz bir yanı da vardır. Böyle davrananlar, sanki gerçeklere inananları, bir gerçeğe bağlananları alaya almaktadırlar. Alaycılıkta bir üstünlük iddiası vardır. Bu iddia zekâya, usa güvenmekten gelir. Demek ki verdiğim örnekte zekâ ve us, her türlü inançtan daha üstün görülmektedir. Oysa salt araştırma yeteneği bir erdem sayılamaz. «Ya sen neye inanıyorsun» sorusuna karşı, «Ben bir şey söylemedim, kendi düşüncemi açmadım, sizi dinledim, o kadar,» diyen araştırıcı kişi, bir sofistten başka bir şey değildir. Ama bu adam, gerçekte sizin inanışınızda ise, durum büsbütün karışıyor, sofist ordadan çekiliyor, yerine anadan doğma bir öğretmen geçiyor. Bu öğretmenin neyi öğrettiği ise belli değildir. Çünkü o bize, hiç bir şeye inanmamamızı da öğretiyordur.

Bir gün bir arkadaşım, «Sınıf sınıf diyorsun ama, bakalım sınıf var mı?» demişti bana. Küşümcülüğün nerede bir zekâ gösterisi olarak kullanıldığını görsem, ne saklıyayım, orada ya bir şaşırtma hevesi ya da bir alkış toplama isteği ile karşılaşmışımdır. Dahası, usun övünüsü, kişiyi aptallığa dek vardırır. Çünkü araştırma yöntemi artık bulma amacını yitirmiştir, kendi başına kalmıştır ve kendi kendine çalışmağa koyulmuştur. Hani şakacı bir bilgin, pafur pufur işliyen, ama hiç bir işe yaramıyan bir makine icat etmiş, onun gibi. Burada, usun ille de yararlı bir sonuca varması gerektiğini, yararlı bir sonuca varmıyan ya da vardığı kısa bir süre içinde anlaşılmıyan ussal çabanın boş olduğunu söylemek istemiyorum. Pascal'ın, paralel olmıyan iki doğru üzerinde alınan üçer noktayı birleştirdiğimizde, birleştiren hatların kesiştiği noktaların bir düz üzerinde bulunduğu üstüne olan buluşu, ilk bakışta bir çocuk oyunudur; ama bu buluştan

koniler üzerine doksan kadar teoremin çıktığını düşünürsek, Descartes'in kalkıp bu genci görmiye gelmesindeki önemi anlarız. Her doğru karşısında, şaşırtıcı bir karşı koma da belki bir oyundur, ama bu oyunda çocuk oyunlarının saflığı yoktur; oysa büyük bilimsel buluşlarda da, büyük sanat yeniliklerinde de, araştırıcı kafanın oyunu, o çocuk saflığını taşır Bu saflığa doğruluk erdemi de diyebiliriz; kendimize, kendi usumuza çevrilmiş bir titizliktir bu, yoksa karşımızdakini şaşırtmak gibi küçük bir oyun için girişilmiş bir ala (hile) değil.

Bunun gibi, araştırıcılığa karşı «inanıyorum!» diye bağıran çağdaş inanç yanlısı kişi de, bizi kendi etkisi altına almak, inanca karşı ğelinemiyeceğini söylemek ve böylece bizi inanma erdeminden yoksun saymak istiyordur. Demek çağımızda, araştırıcı us kadar, belki ondan da çok, inanç erdemi beğenilmektedir. Bu ise, kolay bir üstünlük sağladığı için, çok geçmeden bilimi bile küçük görmiye varmaktadır. Bir gün, bilmem saat on ikiyi beş geçe «inandım» dediniz mi, artık insanları ikiye ayırabilirsiniz: Bunlardan bir takımı sizden aşağı, bir takımı sizinledir. Sizden aşağı olanlarla tartışmağa girmemek, her hangi bir araştırıcılığa kalkmamak elbette hakkınızdır, ama işin kötü yanı şudur ki, inanç erdemine sığınanların çoğu, birlik oldukları ile de hiç bir tartışmaya girmezler, bundan çekinirler. Onlara birlik olduklarının her hangi bir yanlışını gösterdiniz mi, «Şimdi bunu konuşmanın sırası değil.» deyiverirler. Eleştirirken hep başkalarını ortaya atmıyayım, hepimiz böyleyizdir az çok, hepimiz söylüyoruz o sözü, söylemişizdir. Çünkü bu sözde haklı bir taktik buluruz. Ama kişinin kendi başına taktiği olamazmış, dahası bugün sırası değil dediğimiz eleştirinin ne zaman yapılacağını kimse bilmezmiş, onu bir kalem geçeriz. Bu yüzden olacak, gizli kalmış, deşilmemiş, tartışılmamış nice doğru vardır. Araştırıcı bir çağ, bir us çağı diye bilinen çağımız için ne aykırı bir sonuç!

Karalamaca:

boşuna olan...

Tarık Dursun K.

«Boşuna değil dökülen kan» diyordu, Cumalı'ydı sanırım; okul kitaplarına dek girmiş bir şiirinin giriş dizeleriydi. **«Boşuna değil dökülen kan-Hatıran daha aziz çıkacaktır-Bu harp senelerinden»**. Bütününü kesinlikle anlıyamıyorum şimdi, o günleri çok geride bıraktım da ondan. Ama, şöyle şöyle dizeler de olacaktı o şiirde: «Her şey geçer zamanla-Yaşar yalnız iyi ve güzel olan». Ortalarında, ya da sonlarında böyle diyerek bitiriyordu şiirini Cumalı.

Boşuna imiş! Boşuna da bir sözcük, bir kelime. Yaşama serüveninin içinde, başlangıç günlerinden bitim günlerine dek; sık sık karşılaştığımız bir oluştur boşunalık. Bir yerde, olmadık bir yerde her şeyin, ama her şeyin boşuna olduğunu, boşunalık içinde ne denli kendimizi aldata geldiğimizi, yanılgılarımızı; gerçeğin o aptal, o çirkin, pis yüzünü görüvermiyor muyuz? Güçsüzlüğümüz, yoksulluğumuz, onca zavallılığımız o karşılaşmalarla başlar, sürüp gider sonra.

Boşuna! Bu sözcüğe gerekli bütün ilginizi toplayınız; bu sözcüğe, bütün sözcüklerin üstünde bir saygı duymak zorundasınız da ondan. Bu düzende, bu toplumda yaşadığınız, hiç birşeyin değişmeyeceği, değiştirilmeyeceği bir sürece kaçmalısınız boşuna sözcüğünden. Kaçmasına kaçmalısınız ya, bir yağı gibi sizi her gittiğiniz yerde izleyecektir o. Elinden, n'apsanız kurtulamazsınız.

Yazarlarımızın, çizerlerimizin, şairlerimizin büyük çoğunluğu bilirler boşunanın anlamını. Bilirler de bucak

bucak kaçarlar. Sindikleri köşeciklerinde, ya da kapandıkları sırça köşklerinde oturup hep havanda su döğerler. Oysa bu işlem de boşunadır, kuşkusuz boşuna!

N'apıyor politikacılarımız? Yazarlarımızdan, çizerlerimizden, şairlerimizden bir tutam ayrımları mı var? Boşuna bir düzen uğrunda nasıl da kıyasıya çekişiyorlar, nasıl da birbirlerini yiyorlar? Onlar da bilmiyorlar mı boşuna olduğunu bu çekişmenin? Biliyorlar. Biliyorlar ya, işlerine elvermiyor. Hiç bir zaman da elvermeyecek. Boşuna olduğunu bile bile direnecekler, dillerinin döndüğünce sözle, güçlerinin yettiğince de zorlarıyla karşıcı çıkacaklar birbirlerine.

Kişinin yaşaması hep boşunalık üzerine kurulmuş. Boşuna yaşamaya gelecek dünyaya, boşuna yaşayacak, yine boşuna ölüp gidecek. Boşuna olmayan hiç olmuyor mu bunca serüven içinde sanki? Oluyor elbet. Her kişinin yaşadığı süre boyunca, tek tük de olsa bir olumlu davranışı vardır. Ama ne kadar azdır öyle davranışlarımız... Bir düşünün de bakın, kendi kendinizden pay biçin!

Akbal, bir hikâyesinde uyuyan kişi ile, ertesi günün sabahına uyanan kişinin aynı olmadığını, dünün başka kişice yaşandığını, bugünün ise yeni kişinin malı olduğunu söylüyordu. Ne gereği var hikâye içinde böyle sözler etmenin demeyiniz. Dününüzü düşünün hele, puslu muslu da olsa, yine birşeyler, yorlu yordamlı birşeyler anıyabilirsiniz. Neydi dün sizinle olan? O koca yirmi dört saat boyunca yaptıklarınız, ettikleriniz neydi? Siz miydiniz onları işleyen? Hele aradan bir günün ötesinde daha uzunca bir süre geçsin de bakın siz olana bitene! Nasıl gülersiniz, nasıl küçümsersiniz o öte günlerde yaptıklarınızı. Çoğu kez yakıştıramazsınız bile. Ben miydim o işleri yapan eden? diye sorarsınız kendinize, çıkışırsınız da. O da olur. Sonra sonra kafanıza dank eder boşunalık. Hep boşunaymış o işlediklerim, hep boşunaymış.. dersiniz.

Savaşlar olmasa özgürlüğün tadını nerden duyacağız? Özgür olmanın, özgür yaşamanın tadını nerden bi-

leceğiz? Cumalı'nın hakkı var: şunca savaş yıllarından özgürlüğün anısı daha kutlu çıksın diye akan kanlar boşuna değil. Boşuna değil ya, o boşunalık şiirde değil. Ya gerçekte, ya boşuna sözcüğünün gerçek anlamında? Yapılan yıkıldıktan, yazılan bozulduktan, kurulan hep aynı kaldıktan sonra... Değil mi ama?

cenazeye giden iki salyangozun türküsü

İki salyangoz kalkmış gider
Ölü bir yaprağın cenazesine
Sırtlarında kara kabuklar
Boynuzlarında kara tüller
Yürürler karanlıklar içinde
Güzelim bir güz akşamı
Mezarlığa varınca ne görsünler
Bahar gelmiş çoktan
Bütün ölü yapraklar
Dirilmiş kalkmışlar ayağa
İki salyangoz
Kalmış mı ortada kara kara
Ama güneş yetişmiş hemen
Demiş ki güneş onlara:
Buyurun, rica ederim,
Buyurun oturun
Bir bardak bira için
Canınız içmek isterse
Paris otobüsüne binersiniz
Canınız gezmek isterse
Bu akşam kalkıyor otobüs

Dünya görürsünüz biraz
Ama bu karaları atın artık
Atın ya beni dinleyen
Gözünün akını karartır
Bu karalar insanın
Çirkinleştirir de üstelik
Cenaze tabut mabut
Kasvetli şey bunlar, güzel değil
Hayatın renkleri değil bunlar
Allar beyazlar giyin
Böyle der güneş
Ve başlar bütün hayvanlar
Ağaçlar bitkiler
Türkü söylemeğe
Avaz avaz türkü söylemeye
Diri dip diri bir türkü
Yaz aylarının türküsü
Ve millet başlar içmeye
Tokuşturan tokuşturana
Güzelim bir akşam
Güzelim bir yaz akşamı
Ve bizim iki salyangoz
Tutarlar evlerinin yolunu
Nasıl mutlu nasıl sevinçli ikisi de
Çok da içtikleri için
Yalpalıyorlar biraz
Ama ay yukarıdan
Göz kulak oluyor onlara.

J. Prévert
Çeviren : S. Eyuboğlu

onlar

....

Güneş herkes için parlar
Ama onlar için parlamaz
Onlar ki hapislerde yatarlar
Onlar ki madenlerde çalışırlar
Onlar ki balık pulu ayıklarlar
Onlar ki etin kötüsünü yerler
Onlar ki saçlara firkete yaparlar
Onlar ki soluklarıyla şişirdikleri şişeleri
başkaları doldurur içer.
Onlar ki çakılarıyla keserler ekmeği
Onlar ki fabrikada geçirirler pazarları bayramları
Onlar ki ağızları var dilleri yoktur
Onlar ki inekleri sağar da süt içmezler
Onlar ki uyuşturulmadan çekilir dişleri
Onlar ki ciğerlerini tükürürler yeraltı treninde
Onlar ki mahzenlerde yaptıkları mürekkepli kalem-
lerle
başkaları herşeyin yolunda gittiğini yazar dışarda
Onlar ki söylenemiyecek kadar çoktur söyliyecekleri
Onlar ki iş bulmuşlardır

Onlar ki iş bulamamışlardır
Onlar ki iş aramaktadırlar
Onlar ki atları sularlar
Onlar ki baka kalırlar ölen köpeklerine
Onlar ki haftalıktır az çok gündelik ekmekleri
Onlar ki kiliselerde ısınırlar kışın
Onlar ki kovulurlar kiliselerden
gidin dışarıda ısının diye
Onlar ki çürürler oldukları yerde
Onlar ki yaşamak için yemek isterler
Onlar ki tekerleklerin altında yolculuk ederler
Onlar ki bakar dururlar Seine nehrinin sularına
Onlar ki işe alınır, işten çıkarılır, gündelikleri çoğaltılır, azaltılır, mıncıklanır, üstleri başları aranır, dayaktan gebertilir
Onlar ki parmak izleri alınır
Onlar ki sıradan rasgele çıkartılıp kurşuna dizilir
Onlar ki Zafer Takı önünden geçirtilir
Onlar ki oturup kalkmasını bilmezler bütün dünyada
Onlar ki denizi hiç görmemişlerdir
Onlar ki keten kokarlar ketende çalıştıkları için
Onlar ki akar su yoktur evlerinde
Onlar ki ufuk mavisine gönül bağlamışlardır
Onlar ki kar üstüne tuz atarlar beş on para kazanmak için
Onlar ki başkalarından erken yaşlanırlar
Onlar ki yere eğilmemişlerdir toplu iğneyi alıp saklamak için
Onlar ki patlarlar sıkıntıdan pazar günü öğleden
sonra geldi geliyor diye pazartesi
Sonra salı, sonra çarşamba, sonra perşembe
Sonra cuma, sonra cumartesi,
Sonra pazar öğle sonrası.

J. Prévert

Çeviren : S. Eyuboğlu

kolları bağlı odiseus

Aşağıdaki şiirler, M. C. Anday'ın **Yeditepe** Yayınlarında çıkan **KOLLARI BAGLI ODİSEUS** adlı kitabından alınmıştır.

Melih Cevdet Anday

1.
Ağır bir zamandı sürekli ve anısız
Gözden önceki göz içindi yalnız
Somut hayvanlar yürürdü hayvanlarla
Ağaçtan önceki ağaçlar büyürdü
Açardı hasatsız gökyüzünü
Ustan önceki sabah kanlarla
Bulut tapınağında bir yıldız

2.
Evreni tostoparlak uyur böcek
Düşünde gökleyin kocaman
Gök mü, yoksa böcek mi önce
Duruşur bir anda geçmişle gelecek
Geyik akarsuları özlediğince
Hem su hem geyiktir akan
Düşle gerçekleyin iç içe

3.
Bildik bakışları ile süzerdi beni
Aynasında sarılaştığım nehir
Çekirgelerle büyürdüm üç adımda bir
Çekirgeler kuru yıldızları yerdi
Acıkmış bir güneşin öğle dikenleri
Çıngıraklarla havayı titretir
Tanrısal uykularımı bilerdi

4.
Ey çocukluk, mutluluk simyacısı!
Alevini bul getir yanmış bakırın
Batı bulutundaki alı indir yere
Ne oldu tomurcuğun içindeki ısı
Kırmızı yıldızla mı damladı altın
Saydam sapın özündeki ambere?
Bul getir korkusuz büyücü, gizci başı!

5.
Yerin üstünde gördük bunu unutma
Herkes yeniden yaşadı ve unuttu
Karanlıklarla uzak anılarla yakın
Kendi görüntünde bir kırmızı karaca
Ne güzel yangındı o yangın
Herkes yeniden yaşadı ve unuttu
Yaktığımız mutluluğu unutma

6.
Ey doğa, büyük doğa, sağır kıral!
Tasında mermer yaz yağmuru
Kesik bacağında güneş halhal
Çağırıyorsun eski bahçene çocukluğu
Sendin senin mutlu uyruğundu
Sonra baktım pencereme vuran dal
Görünüp görünüp yok oldu

7.
Ekşi salkımdan şarabı çıkaran kim
Toprağı ateşten, ateşi sudan
Bitkiyle, bücekle, benimle oluşan
Sonra kitaplarda okuyup öğrendiğim
Görünmez ışınlar, iç içe yörüngeler
Bensiz mi yanar, bensiz mi döner
Yasaların içgüdümdü benim

8.
Unutmam o güz ikindisini
Her yanda alı al bir mutluluk
Terli bir at gibi gülümseyiverdi
Düşle gerçek arası dörtnala
Bir koşudan sanki çoğala çoğala
Gelip yitivermişti çarçabuk
Beyaz kulelerle bayraklar ortasında

9.
Şimdi ondan ne ki kaldı
Unutulmuş bir kapı belki kaldı
Değişmez biçim, arı renk, ölümsüz birlik
O zorunlu kendiliğindenlik
Anılarla geldi gitti kaldı
Duyularda bir ürperti kaldı
Artık eski bahçelerde değildik

10.
Duyular eski ağaçlarım benim
Her gece bütün kuşlarını yiyen
Alaca bulaca fener alayı
Unutup gidilmiş körebelerim
Bilinçsiz bir inatla yeniden
Yeniden boyuna yeniden
Kurup kaldırıyorsunuz bu sofrayı

politika sanatı

Aşağıdaki iki yazı, Gaston Bouthoul'un derlediği **Politika Sanatı** adlı eserden alınmıştır. İsa'dan önceki yüzyıllardan başlıyarak bugüne kadar uzanan geniş bir süre içindeki çeşitli düşünceleri yansıtan seçme yazıları bir araya getiren bu kitap yakında Sabahattin Eyuboğlu ile Vedat Günyol'un çevirileriyle Çan Yayınlarında çıkacaktır.

Y. U.

Uluslararası anlaşma ve barış plânlarının en eskisi. —Babil ve Mısır dilinde yazılı olan bu anlaşmada, ogün bugün yapılmış bütün barış anlaşmalarının ana çizgilerini buluyoruz. Bunların kimi ahlaksaldır: İyi niyet gösterileri, sürekli kardeşlik dilekleri, söz vermeleri. Kimi de politika ve hukukla ilgilidir: Eskisi gibi iyi geçinme, toprak sınırlarının dokunmazlığı, savunmada birleşme, baş kaldıranlara karşı ortak davranış, suçluları geri vermeyle ilgili anlaşmalar vb. gibi. Buraya almadığımız parçalarda tanrıların bu anlaşmayı koruyacakları söylenir ve onu bozacak olanlara lânetler yağdırılır.

Mısır firavni Ramses II ile Hitit kralı Hatusil arasında, İsa'dan önce 1278 yılında yapılan anlaşmanın metni.

Mısır'ın yüce kralı Ramses, Hati'nin yüce kralı ile, aralarındaki kardeşliği sürdürmek üzere bir anlaşma yaptılar.

Mısır'ın yüce kralı Ramses, Hati'nin yüce kralı Hatusil'e bu anlaşma ile barış ve kardeşlik sözü verir.

Ramses, iki kral arasında barışı sağlamak için bu anlaşmayı Hatusil ile birlikte yaptı. İkisi artık kardeştirler, hem de eskisinden daha kardeştirler. Ramses Hatusil'in dostudur. Oğulları, Hatusil'in oğullarının kardeşleri olacaktır ve hep barış içinde yaşıyacaklardır.

Ramses, her hangi bir şeyi almak için, Hati'ye girmiyecektir.

Bir düşman Hati'ye karşı yürür ve Hatusil, Ramses'e bana yardıma gel diye haber salarsa, Ramses ona ordularını ve savaş arabalarını gönderecek.

Hatusil kendi uyruklarına kızar, bu uyruklar da kendine karşı ayaklanırlarsa, Ramses ordularını ve savaş arabalarını Hatusil'i kızdıran adamlara karşı yollıyacak.

Bir başka düşman Mısır'a karşı yürür ve Ramses, kardeşi Hatusil'e bana yardıma gel diye haber salarsa, Hatusil ordularını gönderip bu düşmanı öldürecek.

Bir büyük adam Mısır toprağından kaçar ve Hati'ye sığınırsa, Hati kralı onu konuklamıyacak ve Ramses'e geri gönderecek.

Halktan bir iki kişi Hati'ye kaçıp birinin kölesi olmak isterlerse, Hati onları saklamıyacak, Mısır kralı Ramses'e geri gönderecek.

Bir büyük adam Hati toprağından kaçar, Ramses'in memleketine sığınırsa, Mısır kralı onu konuklamıyacak ve Hati'ye geri gönderecek.

Halktan bir ya da bir kaç kişi Mısır'da köle olmaya gidecek olurlarsa, Mısır kralı onları saklamıyacak, Hati'ye geri gönderecek.

lao tzeu

LAO TZEU (İsa'dan önce 600 yılları). -Tao-te king'in yazarı olduğu sanılan Lao Tzeu'nün kimliği yer yer masalla karışıktır. Çen kırallığında doğmuş, kutsal yazıların arşivciliğini yapmıştır. Konfuçius'-la bir kaç kez buluşup konuştuğu söylenir. Kırallığın çöküşünde Çen'den göç etmiş ve Tao-te King'i gurbette yazmış denilir. Aslında bu kitap, değişik zamanlarda bir çok yazarların elinden çıkmış gibidir, ve İsa'dan önce 300 yıllarında yeniden yazılmıştır. Bu bilgelik kitabı Taoist akımın kaynağıdır ve Taositlere göre, bu kitabın yazarı bir çeşit tanrıdır. İnsanın kendini yenmesine ve gerçeküstüne dayanan Taoism'in olumlu bir politikası yoktur. Bu öğreti tarihe ve eğitime karşıdır. Lao Tzeu devlet yönetimi sorunlarını pek ciddiye almaz, acı acı alay bile eder onlarla. Taoism'in ilkesi, göksel güce karşı koymamaktır. Onun için de, politikada akla yer vermez ve her şeyin oluruna bırakılmasını öğütler. Hiç bir şey yapmazlığın mutlu sonuçları

A.— Ustalık peşine düşülmezse, kimse kimseyi itip kalkmaz. Az bulunur nesnelere değer verilmezse, kimse bir şey çalmaz. Hoşa gidecek şeyler gösterilmezse, insanların yürekleri rahat eder.

B.— Onun için bilgelerin politikası, insanların kafalarını boşaltmak, karınlarını doldurmak; iş yapma güçlerini yumuşatmak, kemiklerini sertleştirmektir. Onların bütün özendikleri, halkı bilgisizlik ve uyuşukluk içinde tutmaktır.

C.— Bilgelerin yaptığı, akıllı kişileri iş görmekten çekindirmektir, çünkü, bir şey yapmazlıkla düzelmiyecek şey yoktur.

halk ve başbuğ

A.— İlk zamanlarda (insan işleri henüz İlkenin tutumuna uygunken) insanlar bir başbuğ olduğunun pek farkında değillerdi. (Başbuğun etkisi o kadar belirsizdi).

B.— Sonraları, halk başbuğu sevdi ve övdü (gördüğü iyilikler için), daha sonra, ondan korktu (yasaları yüzünden), ve onu hor gördü (haksızlıklarından ötürü). Kendisine dürüst davranılmadığı için, dürüst olmaktan çıktı ve güzel işlerle sonuçlanmıyan güzel sözler dinleye dinleye güvenini yitirdi.

C.— İlk başbuğların davranışlarında büyük bir incelik vardı. Her şey onların yönetimiyle iyi gittiği halde, halk her şeyi kendi isteğiyle yaptığını sanırdı.

oluruna bırakmak

A.— Devleti elinde tutanın onunla oynaması (onu yönetmeğe, üstünde olumlu bir etki yapmaya çalışması) bence boşunadır. Devlet son derece karmaşık, ince bir makinedir. En iyisi, onu oluruna bırakmaktır. Bu ince makineye dokundunuz mu, bozuldu demektir. Kendine mal etmek istiyen kaybeder onu.

B.— Bilge kişi, yönetirken, bütün varlıkları (ve onların bütünü olan devleti) çeşitli yaradılışlarına göre davranmalarında özgür bırakır; kimi çevik, kimi gevşek; kimi uyuşuk kimi çoşkun; kimi güçlü kimi güçsüz: kimi dayanıklı kimi dayanıksız yaradılışlarına göre.

C.— Bilge kişi, güçlülük, zenginlik, tutkunluk gibi bütün varlıklara zarar verecek aşırılıkları bastırmakla yetinir.

eğitimin kötülükleri

A.— Eski çağlarda İlke'ye uyanlar, halkın derin düşünceli değil, basit yürekli olmasına çalışırlardı.

B.— Bir halkın yönetilmesi güçleşti mi, o halk çok şeyler öğrendi demektir. Eğitimi yaymakla bir memleketi

rahata kavuşturacağını sanan kimse, yanılmakta ve memleketini yıkıma sürüklemektedir. Bir memleketin rahatını sağlamak istiyorsan, halkı bilgisizlikte bırak.

C.— Bu yol, sırlarla dolu, çok derinlere giden ve uzun süreli bir yoldur. Bu yol, insanların (meraklı insanların) hoşuna gitmez; ama, her şey bu yoldan iyi gider.

cezanın boşluğu

A.— Halk ölümden korkmayorsa, onu ölüm korkusuyla dizginlemeye çalışmak neye yarar? Ölümden korksaydı, yalnız o zaman kargaşalık yaratanları yakalayıp öldürmek, başkalarını aynı şeyi yapmaktan alıkoyabilirdi.

B.— (Demek, ölüm cezasını bol keseden veren ve bununla her şeyin yolunda gideceğini sanan yasa adamları aldanıyorlar). Öldürmekle görevli olan (Tanrı) öldürür. Bırakalım öldürsün. Onun işini biz yapmayalım. Yalnız o öldürmeğe yetkilidir.

C.— Her kim onun yerine öldürmeğe kalkarsa, dülger keseri ile oynayor demektir. Bu oyunda parmaklarını kesmiyenler parmakla gösterilecek kadar azdır.

en güçsüzün yasası

A.— İnsan daha yeni doğduğu zaman, yumuşak ve güçsüzdür (ama dipdiridir); tam güçlü ve sert olduğu zaman, ölür.

B.— Bitkiler için de böyledir bu: (haşhaşlar) doğarken tazecik, ölürken kaskatıdırlar.

C.— Güçlü ve kaskatı olan şey ölüme, eğilgen ve güçsüz olansa yaşamaya elverişlidir.

D.— Ordu çoğaldı mı yenilir, ağaç büyüdü mü devrilir.

E.— Güçlü ve büyük olan her şey öyle olmıyanlardan daha kötü durumdadır. Eğilgen ve güçsüz olan, her zaman daha baskın çıkar.

A.— Bu dünyada, sudan daha kıvrak ve daha güçsüz bir şey olmasın. Bununla beraber, hiç bir varlık, ne denli güçlü ve kuvvetli olursa olsun, onun önünde duramaz (dalgaların aşındırması, kemirmesi); ve hiç bir varlık onsuz edemez (içmek ve büyümek için.)

B.— Güçsüzlüğün güçten daha iyi olduğu, yumuşaklığın sertlikten daha baskın çıktığı yeterince açık değil mi? Herkes öyledir der, ama kimse öyle davranmaz.

C.— Bilgeler ne demiş? Yalnız ahlakta çamurdan ve politikada belâdan korkmayan memleketin başı ve devletin yöneticisi olabilir. (Bütün bunlarla uzlaşabilecek kadar kıvrak olan kişi, sert ve sistemli insan değil.)

D.— Bir çoklarının ne denli gücüne giderse gitsin, doğru bir sözdür bu.)

kıral olsaydım

A.— Küçük bir devletin, küçük bir ulusun kıralı olsaydım, bu devletteki bir avuç işe yarar adamı kullanmaktan (görevlendirmekten) kaçınırdım.

B.— Uyruklarımı, başlarına belâ gelir diye korkutarak, dünyayı gezmelerini önlerdim. Gemilere, arabalara binemez olurlardı.

C.— Her türlü silâh kullanmayı yasak ederdim.

D.— Edebiyatta ve bilimde herkesi geleneklere çevirirdim.

E.— Ancak o zaman, yemeklerini lezzetli, elbiselerini güzel, evlerini rahat, huylarını törelerini hoş bulurlardı.

F.— (Merak etmeyi, haberleşmeyi yasak ederdim) Uyruklarım evlerinde, komşu devletlerin horoz ve köpek seslerini duymadan, memleketlerinin sınırlarını aşmadan, yabancı devletlerle ilişkiler kurmadan yaşlanır, ölür giderlerdi.

imparator olamıyacak kadar akıllı

Yao'yu Hu-Yu yetiştirdi. Hu-Yu, Nie-K'ue'nin, Nie-K'ue Wang-i'nin, Wang-i Pei-i'nin çırağı oldu. Yao, rahat dü-

şünebilmek için devleti bırakmak isterken, Hu-Yu'ya sordu: «Nie-K'ue Tanrı ile işbirliği yapacak durumda mıdır? (benim yerime kıral olabilecek) durumda mıdır? Öyleyse, hocası Wang-i'ye söyler, bu görevi ona verdidim.» Hu-Yu dedi ki: «Bu biraz şüpheli, belki de tehlikeli bir iş. Nie-K'ue bir haylı akıllı, bir haylı usta. Yönetim işinde aklını ve ustalığını kullanır, böylece İlke'nin, Tanrı'nın yönetimini önler. Vergileri artırır, bilginleri tutar, karar verir, geleneklere uyar, güçlükler içinde bocalar, halkın sızlanmalarını dinler, halkoyuna kulak verir, gelişen olaylara **a priori** kuramlarını uygular. İşte, bu adam imparator olamaz. Çünkü fazla akıllıdır. Her ne kadar soylu yaradılışı ile bu duruma gelmeğe lâyıksa da, aşırı bir zekâsı olduğu için, küçük bir memur olması daha yerindedir: Böyle bir adam eşkiyaları yakalamakta işe yarar. Devlet işlerine bakacak olursa, memleketin başına belâ getirir. Bir de tahta çıkarsa, memleket yandı demektir.»

tutkulara karşı

A.— Uslu olanı dizginlemek kolaydır; ortaya çıkmamış olanı önlemek kolaydır; güçsüz olanı yıkmak kolaydır; ufak tefek olanı dağıtmak kolaydır. Bir şeyi olmadan önce önlemek ve düzeni kargaşalık çıkmadan önce korumak gerekir.

B.— İki kolun kucaklıyamıyacağı kadar büyük olan ağaç, saç kadar ince bir kökten doğmuştur. Yedi katlı bir kule bir toprak yığını üstünde yükselir. Bin fersahlık bir yolculuk bir adımla başlar.

C.— Çok iş görenler işlerini bozarlar. Bir şeye çok sıkı sarılanlar kollarını gevşetmek zorunda kalırlar. Hiç bir şey yapmayan bilge, hiç bir şeyi bozmaz. Hiç bir şeye bağlanmadığı için, hiç bir şey elinden kaçmaz.

D.— Kaba adam bir işe girişti mi, o işi tam başaracağı sırada berbat eder. (Başarır gibi olmanın sarhoşluğu ile ölçüyü kaçırıp sakarlıklar yapar). Tam başarıya

ulaşmak için, başlangıçtaki sıkı tutumun sonuna kadar sürmesi gerekir.

E.— Bilge hiç bir şeye tutulmaz. Hiç bir şeye dünyadaki azlığından ötürü değer vermez. Hiç bir sisteme bağlanmaz. Sadece başkalarının yanılgılarından ders alır. Evrenin gelişmesine katılmak için bir şey yapmaz. Her şeyi oluruna bırakır.

o

BİZE GÖNDERİLEN ESERLER :

- o GÜNÜ GÜNÜNE: Burhan Arpad, Yedi tepe Yayınları: 118, İstanbul 1962, Fiatı 2 Lira.
- o DERTLİ KAVAL: Eflâtun Cem Güney, Yeditepe Halk Kitapları: 1, İstanbul 1962 (Üçüncü baskı): F. 3 Lira.
- o GÜNAH DAĞLARI (Şiirler): Arif Coşkun, Yeditepe Yayınları: 123, İstanbul 1962, Fiatı 2 Lira.
- o MERHABA AKDENİZ: Halikarnas Balıkçısı, Yeditepe Yayınları: 119 (İkinci baskı), İstanbul 1962, F. 5 Lira.
- o ÖLÜ CANLAR (Roman): N. Gogol. Çeviren: Melih Cevdet Anday, Varlık Yayınları, Büyük Eserler serisi: 45, İstanbul 1962, Fiatı 4 Lira.
- o KUTSAL SIĞINAK (Roman): William Faulkner, çeviren: Ender Gürol, Varlık Yayınevi, Büyük eserler serisi 48, İstanbul 1962, Fiatı 4 Lira.
- o FRANSIZ İHTİLÂLİ TARİHİ: Pierre Gaxotte, Çeviren: S. Tiryakioğlu Varlık Yayınevi, Faydalı Kitaplar: 23, İstanbul 1962, Fiatı 5 Lira.
- o EN GÜZEL KOŞMALAR: Hazırlıyan Muzaffer Reşit. Varlık Yayınları: Halk Kitapları serisi: 3, İstanbul 1962, Fiatı 3 Lira.
- o BİR SABAH UYANMAK (Şiirler): Sabahattin Kudret Aksal, Varlık Yayınları, İstanbul 1962, Fiatı 2 Lira.
- o RÜZGÂR (Şiirler): Cahit Külebi, Varlık Yayınları: 217, Üçüncü baskı, İstanbul 1962, Fiatı 2 Lira.
- o ALÂEDDİNİN LÂMBASI: Hazırlıyan Nihal Y. Taluy, Çocuk klâsikleri 35, İstanbul 1962, Fiatı 1 Lira.

eskizler III

Muzaffer Erdost

Beni çocukluğumdan beri tanıyan karım, zaman zaman bâzı davranışlarım karşısında şaşırıyor. Hiç tanımadığı birisiyle evlendiğini de düşünüyor olmalı. O, aydınlık, belirgin davranışlarımı gölgeliyen bu iç dünyamın karanlığı ve giriftliği beni de kendime yabancı gösteriyor. Ben de, bir takım davranışlarımda kendimi yeni yeni tanıyorum. Fakat bu bende oluşan, biraz da bana rağmen oluşan bu yeni ben'in yeni olmadığını, çok derinlerden geldiğini seziyorum. Ben ve bunu bu güne kadar tanımıyan ikinci bir ben... Dış dünyamda oluşmak için, dış dünyama sızmak için bir delik arıyan bu ikinci ben'in, benim de bilmediğim karanlık diplerimden beslendiğini seziyorum.

Bu aydınlık ve belirgin görünüşüm içinde birbirine karışan girift, karanlık, çözülmez ülkenin ne olduğunu soruyorum kendime. Çocukluğuma dönüyorum ilk... Beni her zaman kendi büyülü dünyasına çeken orada karanlığımı bulduğum kasabaya.. Sanki ondan sonra kasabalar, kentler, aydınlık ülkeler, bana onun kadar kaynamamışlar, ben onların içersinden bir yabancı gibi geçmişim. Çocukluğumun ilk oluştuğu kasaba bütün silik ve kaybolmuş anılarıyla, beni kendisine bir benzeriymişim gibi çekiyor, kavrıyor, büyülüyor beni. Oradan sızan her şey, bir başka olaya, bir başka biçime bürünerek, değişerek, başkalaşarak yeniden yeniden yeniden dünyama yürüyor. Bu kasabayı kısaca da olsa anlatmam, benim iç karanlığımı, keşmekeşliğimi ve aydınlığımı, belirginliğimi çizecek gibime geliyor.

İç Anadolu'nun kendine dönük, yoksul bir kasabasındaydı evimiz. Yanyana, üstüste yamanarak sayısız karanlıklara giren, sonra göklere ve ışıklara açılan karışık bir yerdi burası. Pencereleri şoseye bakardı. Kapısı, içer-

lerde karanlık ağızların açılıp yumulduğu bir avluya açılırdı. Şoseden dar ve üzerimize yürüyen karanlık bir koridora girilir, koridor geniş bir avluya açılır, rahatlardı. Fakat avlu bir kurtuluş yeri değil, bir soluk alıştı. Çünkü avluya bakan çeşitli ağızlar, kapılar ve kapıların gerilerinde içiçe karanlıklar sanki avluya her an saldıracakmış gibi gizli ve dörtnala dururdu. Solda buğday ambarı, onun yanında fırın ve onun içinde içinde içinde kapılar, karanlık dipler, sonra bir dikaçı çizerek dönen sessiz fakat bir hayalet gibi uzanan ahırın ölü duvarı, onun yanında avlunun üçüncü boyutunu çeviren gece gündüz karanlık bir ejderha ağzı gibi dağlardan, tarlalardan, eski ve bozulmuş kervansaraylardan gelen kağnıların avluya geçtiği ikinci bir koridor. Avluda yıkanan ve tabuta konan ölülerimizi bu avludan çıkarırlardı ve arka arkaya ölen iki kardeşimi de... Bu koridor yalnız karanlığıyla kalmaz, ona ahırın ve samanlığın kapıları açılırdı. Ahır ve samanlık yatağıma ve oradan bütün kentlerime yürüyen iki gizli ülkeydi. Ortakçılar, bu iki ülkenin korkularını hergün yeniden büyütürler, büyülerle çözülmez bir karanlık yaratırlardı. Bu ülkelerin en önemli sahibi alkarısıydı. Bitmez, tükenmez, eskimez, ölmez, çoğalmaz alkarısı. Samanlıkta kalırdı. Geceleri el ayak çekildikten sonra ahıra girer, Derviş'i -ki o bizim çocukluğumuzun sevgili kır atıydı- tımar eder, yelelerini kadın saçı gibi örerdi. Ortakçılar kaç kere onu, Derviş'in üstünde görmüşlerdi. Fakat görünür görünmez ahırın diplerinde kaybolurdu.

Her akşam üstü başlıyan ve avluya girdiğim zaman her karanlıktan çıkıp gelecekleri ve benim üzerime abanarak karabasan gibi beni ezecekleri görmemek için, oralara bakmamaya çalışırdım. Kapının ipini çektiğim zaman, ayakkabılarım çıkmış olurdu. Kapıyı ardına kadar açar, kendi haline kapanmıya bırakır ve kapının dibinden başlıyan merdivenleri koşarak çıkardım. Çünkü, kapıdan içeriye açılan genişlik her tarafıyla hayaletlerin dolduğu gizli bir ülkeydi. Merdivenin altı, onun altında helâ, kiler -ki içersi ayrı bir derinlik ve karanlıktaydı-

onun yanında yazları oturduğumuz geniş oda, kuyu, hepsi, bana doğru koşan, beni kavramıya çalışan derin ülkelerdi. Annemin yeni gelinlik gününde, merdivenin altından doğrularak, «Bir daha benim mezarımın üzerine ayakkabılarınızı atmayın» diye tokat atan adamla karşılaşmamak için yukarı kata koşardım. Yukarı kat bir kurtuluştu. Köşeleri belli, altı üstü tahta, duvarları kireç sıvalı, geniş pencereli bir yerdi. Bu aydınlık ve ışıklı ülke, altını sahiplerle, cinlerle, alkarılarıyla doldurduğu bir karanlığın üzerine kurulmuştu. Fakat orada girift ve karışık masallar, alt katlardan, samanlıktan, ahırdan, kasabanın içlerinden yürüyüp gelen yeni olaylarla dolar, geceler bir korku, bir büyü içinde başlardı. Çevremizi çeviren bu yabancılar ordusunun içersinde, küçük dünyamıza, yatağımıza sığınırdık. O, hiç bir şeyin geçmediği yatak beni herşeyden korurdu.

Kasabayı ikiye ayırmak gerekir: Biri Tokat-Sivas şosesinin geçtiği cadde üstü, diğeri bu caddenin arkasına doğru yayılan köyiçiydi. Şose, düzgün bir hat çizerdi. İki yanında sıra üzeri yapılmış, pencereli evler vardı. Bizim evimizin pencereleri bu şoseye bakar, arkası köy içine doğru uzanırdı. Köyiçi ise karışık, birbirine girmiş, acaip yapılı dam evlerden meydana geliyordu.

Şosenin aydınlık yüzüne rağmen, altı ve üstü benim için kapalı ve karanlıktı. Şoseden yukarıya doğru gidince, mezarlığa varılırdı. Mezarlığa doğru, yol kıyısındaki ağaçların dibinde cinler ve periler saklanırlardı.

Köyiçi ise, karışıklığıyla, giriftliğiyle, evlerinin kambur ve eğri yapılarıyla bana hep yabancı gelirdi. Kilise ve gâvur mezarlığı beni korkutmazdı ama, oraya girmekten, köyiçine girmekten derin bir korku duyardım. Karışık dünyasına giremezdim, katılamazdım; hep içinde bulunurdum, hep bana karanlık, kapalı bir ülke gibi gelirdi. Köyiçinin arkalarına uzanan çayırlarda, babamı mal güderken, cinler düğünlerine dâvet etmişlerdi. Çalmışlar, oynamışlar, babama helva vermişlerdi. Cinler toprağın altına gittikten sonra uyanmış, helvanın manda boku olduğunu görmüştü. Cinler kalabalıktılar, çoktular, küçük

kısa boyluydular, toprağın altında yaşarlardı. Köyiçinin arkasındaki tarlalarımız Eskiköy denen bir yerdeydi. Kazılan her yerden bir şey çıkardı. Kafa kemiği, ibrik, küp, buğday ve belki altın. O tarafa, doğuya giden yollar köylere dağılır ve köylerden dağlara giderek biterdi. Kapalıydı, herşey gibi yollar da kapalıydı, yeni kasabalara, kentlere çıkmazdı. Köylere, mağaralara, efsanelere, karanlıklara giderdi. Oysa batı tarafı açık, hikâyesiz, altı üstü tertemizdi. Oraya ait hiç bir masal işitmedim. Ayrıca yeni bir ülkeye açılan pencereydi batı tarafları. Tren yoluna ve oradan büyük kentlere, dünyaya batı tarafından gidilirdi.

Toprağın altından üstüne, yanlarına, avlularına, evlerine yayılan sahiplerinden tek kurtarabildiğim evimizin üst katı ve kasabanın batı tarafıydı. İçten içe oluşan masallar, efsaneler, toprakların altını, üstünü dolduran, cinler, periler, alkarıları, karanlık girift yapılar. Onların üstünde birkaç odalı üst katımız ve batı açıkları: Sığındığım, korunduğum en geniş, en rahat alanlardı bunlar. Annemin yerin altına bağlı dünyası, Çin'lerden ve Pers'lerden gelen cin ve peri masalları, Şamanizm'den gelen alkarıları ve bunun üzerinde Cumhuriyet'e ve Mustafa Kemal'e bilerek veya bilmiyerek inanmış, onu sevmiş bir yürekle beni bütün tıkanık yollardan, çıkmazlardan çekip çıkararak okutması, ve sonuna kadar çetin bir savaş içinde beni okutmak için baba tarafımla içten direnişi ve bu direnişle birlikte parlıyan açık sahalar. Sadece bunlar mı? Değil elbette. Deniz derinliğinde daha binlerce olay, binlerce yapı, binlerce anı... Sonra bunlar teker teker batacak, çökecek, kaybolacak, ve aydınlığa kavuşacak. Fakat o iç yapımdaki yıkıntıdan kalanlar, karanlık dipler, karışık ve gizli varlıklar, hiç bilemediğim, ummadığım bir anda bende, hareketlerimde, davranışlarımda, düşünüşümde başkalaşarak belirecek, görünecek. Bu ben miyim? Üzeri yıllardanberi örtülen ben'in başkalaşarak fışkırışı bu. Girift karanlığım da, düzgün aydınlığım da bu benim. Ayıklıyamam kendimi bu karanlıktan, koparamam, atamam. Koparmak, atmak istemem de...

iğreti adam

Veysel Öngören

Bir dili, bir yazını, bir insan yüreğini içinden öykülemektir işi Orhan Duru'nun.

Dili bilmek ve onu kullanmayı denemek asla amaç olmamalı. Araç da olmamalı ama. Sanatda dil bir uslup çabasıdır. İşler bir kafanın ve yüreğin işi olan uslup her kez bir yorumu bir dünya görüşünü gerekli kılar.

«Denge Uzmanı» bu açıdan gözümde belirlendi, köşelerini aldı, sarstı beni. İki yıl önce dünya görüşü yok diye suçladığım öykücünün, el altındaki gereçleri kullandıktan sonra daha uzaklara ve derinlere durması, onun bir dünya görüşünü tuturlamıya yöneldiğini söyletecek artık. Uzun ve sıkı bir budamadan sonra boyatmaya başlıyan uçlar gün gün ilgiyi üstüne çekecek. Nedir ki dünya görüşü deyince akla hemencik geliveren bâzı belli noktaları göz önüne almak gerekiyor. Örneğin «Önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır: İntihar» deyen düşünürün dünyaya karşı takındığı tavır, aldanmaya çok elverişli olması bakımından kaygı verici. Öte yanda başka bir yazarın şu sözünden işe başlamak aydınlıktır: «Toplum katları çekişmesinin üstünde olamaz kimse çünkü insanların üstüne, orada kimse de olamaz.» Böylece mesele daha açık bir deyimle ortaya konabilir. «Halktan yana mısın halkı sömürenden yana mı?»

Bu bir yandan bir cins toplumculara bir yandan çıkarcılara karşı direnilmesi gereken noktadır. Küçük memurun günde harcıyabildiği paranın ve bunun getirdiği sefaletin bilânçosunu yapmakla bir yazını ve bir toplumu kurtarabileceğini sanan kuşbeyinli çok sanatçı var bu ül-

kede. Bir de gerçekten sıkıntı içinde olan o küçük memuru sonuna dek sömürebileceğini kuran kapkara çıkarcılar. Ama bir yer doldurmaz bu işler. Bir kafa hiçbir şeyi kurtarma ululuğunu almaz üstüne, kimseyle de yaka paça olmaya vargılı değildir. Oturur, yaşadığı bir düzeni dilde usluba vardırır. Edebiyat budur ve en zengin yerdir aslında burası. Hem de en iyi bilinen yerdir. Sanatcı kendine tavır alan dünyayı ve kendinin bu dünyaya aldığı tavrı gözler ve yorumlar. Kendine özel bir yer vermiyorsa, sıradan bir yerde durmuşsa gerçeği yansıtır.

Fotoğraf nasıl resmî durdurmadıysa gazete, ropörtaj ve istatistik yazı sanatları için mesele değildir. Ama bu yazı sanatlarının olup bitenden kopacağını, düşleceğini anlatmaz. Bir tek bu noktanın hatırına, kendini tüketmiş bir gerçekcilik adına, yazarlarımızın çoğu makaleyi öykü, ropörtajı roman olarak kabul etmiye kendilerini zorunlu görüyorlar. Oysa sanatçının kendini de içine alarak yorumladığı dünya olup bitenin kendisidir. Burda yorum bilimsel basitler gücünü taşır. Bir kedi gözü bile çevresine bakarken o yorumu yapacaktır. Ama insan, bir yerde görerek aldığını, belleğindeki bir önermeye, önceden oraya yerleştirilmiş bir önermeye vurarak ayıklarsa, bu tam bir donma başlangıcı, tıkanladır. Aslolan ayıklamak değil aldığını her kez tartmak ve bunda kendini de yeniden düzenlemektir.

Dünya görüşü meselesinde bu ayrımı yapmak gerekiyor. Bir öğretiyi benimsemekle o öğretinin sanatını yapmak arasında belli bir karara varmak gerekiyor. Bizim çağımız, belki de çağların en açık sözlüsü. Onun sunduğu görüngüler yalın şekilde kendini veriyor. Yukarda sözü edilmiye çalışıldığı gibi gerçekcilik nasıl yeni bir görünüm almışsa betim de öyle. Bir zamanlar bildiklerini kesin ve saltık sayan çağlar betimi bir soluk alma ya da yumuşutma kabul ederler ve asıl söylediklerini betimin dışında anlatırlardı. Bir yan meseleydi. Bugün bilinenleri pek kurtarıcı bulmuyorsak, üstelik bilim kitaplarında daha iyi anlatıldıklarını görüyorsak, ister istemez gözler şu olup biten yaşamanın üstüne çevrilmiştir. Bir ana mese-

le olmuş olan betim, artık bilinen bir şeyi açıklamak ya da yumuşatmak değil, tam tersine bir bilinmiyenin çercevesini kurmaya yönelmiş basamaklardır.

Dünya görüşünü tutarlılığa götüren Orhan Duru'nun ne yanda olduğu, en gücü sorulacaktır. Basitliğin, gücünü büyük ölçüde doğallıktan aldığını söyliyerek, öykücümün yaşamasının doğallığını dile içermekte olduğunu yazabilirim.

Ama yaşama söz konusu oldu. Türkiyemizde çok şey söylendi bu konuda. Bunalımın, başkaldırmanın, bırakılmışlığın ve bunlara değin birçok şeyin kavgası yapıldı. Hemen söylemem gerekir ki bir yaşantı belirimi olarak bunlara saygılıyımdır ama bir dünya görüşü olarak o kadar iyimser değilim. Sözü seçenler bir uçda İngiliz dokuma endüstrisinin, bir uçda Fransız ihtilalinin, bir uçda örneğin Pascal'dan beri ucun ucun kendini biriktiren bir kavrayışın çağımıza bıraktığı kalıntımın sonucudur. Bizim sanatımızda hiç kimse bu akımın özgün bir kişiliği olmamıştır. Orhan Duru'ya bu yanı mal edenler oldu. Ben yakıştıramadım. Yakıştırsaydım iki yıl önce dünya görüşü yok, demez; var derdim. Bugün onda gördüğüm ve sarsıldığım, öykülerinde bizim yaşadığımızın doyurucu bir renge bürünmeye başlamasıdır.

Türkiye bir takım kişilerce yöneltiliyor. Devlet katlarında da olsa, alım satım katlarında da olsa, öğretim basamaklarında da olsa, bu kişiler, işlevleri bir yiyicilerdir. Ama yetki pek rol oynamaz bu işde. Katılım rol oynar. Herşeyden önce yiyicilik kendine bir gövde sağlamıştır. Yetkiniz ne olursa olsun oraya katılmazsanız sizi harcayacaklarını açıkca söyleyeceklerdir. Örneğin akılsız bir başbakan bu yiyiciliğe aracılık edip namussuz olur, akıllı bir başbakan katılmaz yalnızca göz yumar namusludur denir. Nedir ki her başbakanın döneminde işler bu kasap bıçağı. Kimi keser? Milyonları bulan köleleri vardır bunların ve durmadan ve bıkmadan çalışır bu köleler. Başkaldırmayı ya da yarsımayı hiç düşünmezler. Onların kesip biçtiği hep bu kölelerdir.

Bir de, ne yiyiciliğe katılan ne de kölelik yapanlar

var. Halktan yanayız der bunlar ve işleri başkadır. Toplum katları yönünden durup bakılırsa sallantı da oldukları görülebilir. Bizim toplum bünyemize örgensel bağlarla bağlı değillerse de onları var kılan güçlü bir durumdur: Halkın sömürülmesi. Bir buna dayanmaktadırlar ve kendilerini ayakta tutan bu durumu ortadan kaldırmak için var güçleri ile çalışırlar. Onlara iğretiler demek için hiç bir neden yoktur. Kendilerini korkusuz ve döngüsüz kılan iğretilikleri ayni zamanda ülkemizin geleceği için inancadır.

İğretilerden biri olan Orhan Duru, kendi zümresinin dünya görüşünü tutarlıyorsa bir buna önem vermek, bir bunu saygılı bulmak gerekecektir. Böylece yazarın sanatına koyduğu görüşün kaynağına varmış olduk.

Toplum yapısına, ancak eytişimsel bir durumda köklenebilen bu kaynak, dolaysız köklenmesini sağlamak için geleneğini ve yaşama biçimini kendisi getirmek zorundadır. Bu yüzden açık görüşlü ve çalaktır. Nerden bakılırsa bakılsın adamsendeci ve başeğici aydın geleneğini kıracak bir çizgidedir.

Bu temel üstünde başkaldırmanın sözü edilmelidir. Dolayısıyla Orhan Duru'nun sanatına daha içerden bakılmış olur. Felsefel bir renge bulaştırılmış bunalım ve başkaldırma, bizim için gerçekten açıklanması güç bir durumdur. Ama bizim böylesiyle hiç ilgisi olmıyan çok somut ve katı bir bunalımımız, başkaldırmamız vardır.

Belki de bizim başkaldırmamızın özü bir yüreklilik-tir. Her başkaldırmanın yürekliliği de birlikte taşımadığını söylemek bilmem gerekecek mi? Sonra her yürekliliğin de bir başkaldırma olmadığını. İnsan yüreğinin titremleri neyi getiriyorsa herşeyi orada aramalıdır. Uzak yakın yığınla kişi arasından, birinin yüreği hem apayrı bir yalazıyı taşır, hem de her kişinin yüreğine «bu benim olandır» dedirtirse orada durmalı. Orhan Duru'nun yüreğini, mizahının kıvraklığında boş yere arayanlar olacaktır. Ama ben başka bir yerde başka bir şeyi arama konusunda aldanmaya pek yatkın değilimdir. Duru'nun yüreği bir iffeti dışlamaktadır. Bir ararenk gibi namus-

dan da utanma duygusundan da daha temelde, derinde yatan iffeti şöyle de söyliyebilirim: Kötülüğe katılma hakkını kendine vermemekdir bu.

Orhan Duru'daki ilginç başkaldırmanın sınırı dört çevrede de budur. «Ta kökünün en ince uçları bile çürümüş işlerin belki de.» Bunun karşısına bir şey konması gerekiyor. Tavır almak bu duruma bir şey söylemek gerekiyor. Yanıt açık olarak verilmiştir ve bu doğmadan öldürülmek istenen sizin yerinize konmuş küçük bir bebektir: «Ben kimim?» İlgililer, o çok sevdikleri alışkanlıkları ile her keresinde fizikötesine yöneltilen bu soruda bu kez de fizikötesine alay var diye kesip atacaklardır. Nedir ki çürümüşlüğün orta yerindeki çocukla ona hazırlanan yazgı arasındaki gerilimdir meselâ. Noterlerin fotoğraf tutkuları ile büyükbabanın asla kayıt düşmiyen kalemi ayni şeydir. Ama ana çizgi bize değil de, her keresinde, önceden düzenlenmiş makinalara göre alınan fotoğraflarımızdır.

İğreti adam o fotoğrafı elde etmeksizin **vekâletname**yi vermiyenlerle, fotoğrafçılarıyla nasıl hiç durmadan çatışdıysa, fotoğrafı ele geçirdikten sonra, her işleme, kendisi yerine o fotoğrafı ortaya sürecek kişilerle sonuna dek çatışacaktır.

Bu adam yaşadığı düzenin insanı mıdır? Bulaşmış mıdır bu çamura? Değil, değil tabiî. Çünkü bunu o kadar açık söylüyor ki, nasıl evet, diyebiliriz?

o

soygun ve ötesi

Dinliyorsun değil mi?

Önce yıldızlar şaşırdı. Korkusuzca yitikliğin çanını vurduk. Gözlerime tül perde gerdiler. Kentin bir yerinde soygun oldu. Sen burnunu cama dayamış, yağmuru seyrediyordun. Demirci Hephaistos karısı Aphorodite'yi Ares'le sevişirken yakaladı. Seviye yasak damgası vurdular. Kimse aldırmıyor.

....

Dido, Aeneas'ın sunusu kılıçla, kendini öldürecek birazdan. Sonradan cehenneme gidecek. Ölümlerinin nedeni (sevgi) olanlar, bir alanda ağlıyacaklar. Orpheus'a «bakma» diyecekler. Dayanamıyacak. Bakacak ki Eurydice yitik. Tutup Lyra'sını çalacak. Doğa gene kendinden geçecek. Ağaçlar, kayalar denizler yürümiye başlıyacaklar. Acun kendi yöresinde dönüyor.

....

Kentin bir yerinde soygun oluyor. Yağmur neyi değiştirebilir? Kaldırım taşları parlıyor. Kenarda vıcık-vıcık bir çamur. Köpekler uzun-uzun uluyor. Pencere ardında bir Tchaikowsky duyacaksın. Acıklı bir son arıyacağım öyküye.

....

Kentin bir yerinde soygun bitecek. Kırmızı mum ışıklarında zamanı aşacağız. Üşüyeceksin. Sararmış yapraklar düşecek yollara. Uzaklarda Oscar Wilde «acının ardında her kez acı vardır dostum» diyecek. Yakasında kırmızı karanfili gülecek. Köşede Saint-Seans çıldırmış. Bir ölüler dansı .... sonra bitir.

Ve yağmur kahredercesine yağmada.
Soygun bitti.
Sana sevgiden söz ediyorum.
Anlıyorsun değil mi?

İ. Üstün Akmen

her gün yeryüzü

Günel Altıntaş

Yeryüzü, yokluklarını giyinir her gün. Olumsuz düşlerin peşinde milyarlarca atmaca... Gölgesi vurur zamana umutsuz koşuların. Zaman göklerinde özlemsizlik, tutkusuzluk...

Yalnızdı. Yalnızlık renksizlik demektir, bir bakıma. Renksizdi. Belirsizdi varlığı, soluktu. Kuş uçmaz, kervan geçmez dönemeçlere çıkıyordu her solukta. Kurtulmak, vurulmaz kuşlar ülkesinde serin bir kuştu. Paramparçaydı yüreği uçurumlarında tutkusuzluğun. Yorgundu.

Uzak, yaban bir ılımlılık sununca düşsel ışınlar; yoksul bir silkinişti getirdiği saydam bakışların. Donanmalar yaşanırdı artık, uçurumlar berisinde. Gür, coşkun, o tutku sarısı papatyalar açardı kucaklarda. Dudaklarda, dalgalarca kırılışı öpülmezliğin... Gözlerde, varılmazlığın yıkılışı .. Bir atardamardı yaşam, köprülerinde.

Bıçkın sabahlar yırtar geceleri. Bel verir mutsuzluk. Gün ışığı gibi çınlar sesi insanın şarkılarda. Sokaklar çiçeğe durmuştur. Çözülmüştür bulutlar saçaklardan. Adım başında bildik gözleri...

Kuşkulu bir atmaca aldı, gitti tutkuyu. Gölgesi vuruyor zamana umutsuz koşuların. Yeryüzü, yokluklarını soyunuyor her gün.

oralı değil

Günel Altıntaş

Oda sessiz. Zaman, badanasını silmiş, süpürmüş. Bir sinek... Gölgesini çiziyor sinek duvarlara. Koltuklar duvarlara sırtını dönmüş; oralı değil.

Hava sıcak. Pencerenin bütün mazgalları güneşten yana... Aslanpençesi varını, yoğunu ışığa koymuş; camlar kırılıyor yeşilinden. Sinek oralı değil.

Seviden yoksun kızcağız. Bütün olukları karanlığa doğru... Boyuna susuyor konuştuğunda. Korkunç dağların gölgesini veriyor gözleri. Sönmüş bir izmarit gibi gereksiz, sokaklarda. Oralı değil sinek, kimse oralı değil.

Tutkusunu yitirmiş çocuk. Çürütmüş taptaze çekirdeği. Sırtında buzul bir anlamsızlık... O çirkin sabahlara açık uykusu. Devrik bakışları iyice rezil. Bir çırpıda geçmiş büyük dinleri. Çığlık çığlığa yakınıyor yaşamaktan. Oralı değil kimse, oralı değil.

Hikâye :

cehennemde bir yusuf III

İlhan Berk için (gene)

Feyyaz Kayacan

Merceklerin içine girmiş oturuyorsunuz. Şimdilik.

Kurdun taşı delmesi gibi uzun sürmüş merceklere sızmanız, sinmeniz.

«Merceğini patlatırım» yıldırısı kişinin ödünü iğretileştiren tek şey aranızda.

Bu sesi duymamazlık edemiyorsunuz yıldırı geçirmez diye bildiğiniz merceğin içinden bile. Bu kuşkunuz da gerçekte boşluğa kayacağınızı bildiğinizden değil mercek patlayınca. Mercek-dışı olmanın küçük düşürücülüğüne inandığınızdan. İşin içyüzünü eşelersek bu da yalan.

Oynaya-geldiğiniz bir oyun türü o kuşkulanmalar. Hani o kuşandığınız sapasağlamlığın, çatlaksızlığından kırılmazlığından utanıyormuşunuz da insanoğlunun aksayan bir yanı olmalı diye düşünüyormuşunuz da bir sakınca uydurmuşunuz gözkaçırıcı dengelerde. Bir oyun olduğunu bilmeniz bu sakıncanın, kendi elinizle kurmanız bu oyunun kurallarını, sonra tekezgili olmasın diyerekten ara sıra o kurucu ellerle yıkıcılıklara yönelmeniz, sözde yeni sakıncalar üretmeniz, daha bir pekiştiriyor kendinize olan güveni. İşte o öğlerde sığmaz da sığmaz oluyorsunuz merceğinize.

Bayraklarleyin ayaklanıyorsunuz.

Oysa boyaları birazdan akacak gibi bana bakarsanız.

Bana bakarsanız örümcekler tünemiş göğün dümen taşına.

o

Neler çekildi sanıyorsunuz çevren direklerine? Bir fare zarınızla oynuyor güneşin tavan aralarında. Zarınızın tozunu alıyor. Zarın tavanarasında bir çocuğun fal kemiği bütünleniyor.

Bir çocuğun kulağının zarına bir falın sesi yazılıyor oyuncakların ağzı ile.

o

Bir tek fala varıyor hep attığınız zar. Anlamıyorsunuz. Tek telli falınıza bir tel daha eklense bir başka ses daha çıksa daha başka bir falın ağzından. Olur mu hiç. Ödünüzü ekşitir ya da eksiltir böyle bir şeyi benliğinizin en bilmediği en yitirdiği yerlerinden köşelerinden bile düşünmek. Bir tek fal üstünde bunca kafa patlatmışınız. Bunca patlak kafalarla nasıl düşülür yeni bir falın yoluna şimdi tutup da?

Bir bir devşirdikçe zarlardan bu falı devler daha bir kozlanıyor değişmezliğinizde.

Devler sıra bekler oluyor gözgülerin eşiğinde yeni yeni.

o

En kalın en sürekli belinizle bağlanıyorsunuz bu fala.

Taşıyor gözlerin telveleri.

Bütün kuyular sizin, elinizde oldukça bu falın ipi. Hep içerlek değil sonra kuyular. İşin kolayını, aldatıların yolunu bulmuşunuz.

Tepetaklak kuyular kuruyorsunuz. Dikitlenmiş mağaralar. Kuyu kulenin kılıfıdır diyorsunuz. Gökleri gıdıklıyorsunuz. Gökler sırıtınca yaşadık diyorsunuz. Kene gibi yapışıyorsunuz kuyuların göklerdeki dibine, tortulu doruklara.

Falınızın doruklanan ilânını her yere asmışınız :
duvara
boyuta

kapı tokmağına
soluğa
davula kula kuklaya dile düşe
yaşama döşeğine
tetik çelik salgınlarına
sonra incir çekirdeğine de asmışınız- evrenlerce yer var daha incir çekirdeğinde-
çamaşır ipine de asmışınız,
sonra uçurtmanın dalına
usunuzun nalına
sonra anasının kanında yola çıkar çıkmaz çocuğunuzun dipçik parmağına burnundaki usu karıştırma parmağına yedek parmağına parmağ-ı.

Kebirine
dolapta çevrilen beyinlere
sütdökmüş anıtlara
çok bekletilmiş ışıklara
Bir köşede otururken birdenbire çoktan beri kalkıp bir başka köşeye yerleşen o yerleştiği köşeye ilk oturduğu köşeyle taşınan daha başka daha benzeri köşeleri ile oturduğu sonra oturduktan sonra ikincisine yığdığı içiçeliği dayayan
ve köşelik eğemenliğinde hiçbir meydana açıklığa öncelik tanımıyan
adam yok mu mu mu mu mu mu
o adamın boynuna da asmışınız
sonra işte göz kapağının astarına sonra nedenlere içinlere çünkülere olurmu olurlara soluk tortularına hurilerin kabaetine kabak tadlarına kandilli kandilsiz ölülerin öteki evrendeki kulağına

Fil payını esirger mi artık falınız sizden
Falları Esirgeme Derneğinde sazlı yaylı fallar dinleniyor hep.
Sonra bir Zar çıkıyor ortaya şöyle diyor
inancalı zar zarların en yatkınıdır inancalı zarlar alınız
falınız falımız olsun

Sonra diyorsunuz ki ülkemizde kentimizde herkesin zarı olacak.

Zardan yoksunumuz kalmayacak. Zarlı azınlık olmayacak.

Zarların birkaç türlüsü var.

Örneğin işte düşünce zarı, sokağa çıkma zarı, yatağa girme zarı,

gece zarı,

gündüz zarı, rastlantı zarı, öncelik zarı,

Bir şey daha diyorsunuz:

Zarlarımız yaşantılara görücü gidecek. Zarların getireceği yaşantıları bekliyeceğiz benimsiyeceğiz.

Çoğunluk yerine getiriyorsunuz bu sözünüzü. Ne ki ara sıra yanlışlar olmuyor da değil aranızda. Onu siz de biliyorsunuz.

Güpegündüz sokakta bir adamı görseniz karanlıklara bürülü yürürken şaşmıyorsunuz

gece zarını almış olacak yanlışlıklar yanına,

deyip geçiyorsunuz.

Biliyorsunuz çünkü bu türlü ufak tefek unutkanlıkların giderek yok edileceğini.

o

Hikâye :

himalaya

Ferit Edgü

Yeryüzünde evsahipleri ne zaman ortaya çıkmaya başladılar? bilmiyorum bunu. Yalnız ben değil Hippo da bilmiyor. Gün ışığına çıkarılması gereken bir sorun. Elbet onlardan önce de herkesin başını sokacağı bir yer vardı. Diyelim ki bu işbilir kişilere borçluyuz bu uygarlığı: Onların ileri atılışları, iş yapma gücleri, bizlere örnek olacak dayanışmaları, biz böyle bir köşede oturup kölelik ruhunu sürdürenlere olan üstünlükleriyle insanlık bugünkü durumuna ulaştı. Bütün bunlar bilmem, ona buna işkence etmek için yeter birer neden mi? Onların elinden salt benim gibiler çekse neyse; bu üstün kişilerin bizler (kiracılar) üstünde tarihsel bir yönetme hakları olduğunun bir numaralı savunucusu olacağım. (Hoş kuyruğuma bastıklarında bunu şimdi de yapmıyor değilim ya!) Ama iş öyle sandığınız gibi değil; bilgisine, usuna, çalışkanlığına büyük bir güvenim olan, yeni birşeyler bulmak için gece gündüz çalıştığını bildiğim dostum Hippo da dün evsahibinden dert yanıyordu. Ona, sizin çoluk çocuğunuz yok, karınız yok, aileniz yok, sizin bu yeryüzünde, bu yeryüzünün düzeninde ve yüzeyinde yeriniz yok, başınızın çaresine bakın demişler. Daha doğrusu demiş... Diyen de kim? Pasaklı, okuması yazması bir imza atmanın sınırını aşmayan, nasıl evsahibi olduğunu bir türlü anlamadığım (hiç şüphesiz miras yoluyla olacak) bayan Komkopo. Hayır, bayan Komkopo'dan burda sözaçmak, böylece evsahipliğinin ardından türeyen miras sorununa değinmek istemiyorum. O ayrı bir konu. Ayrı bir konu evet, babama bakarsanız garip bir konu aynı zamanda.

(Babam ki o da bir kiracıdır ve hiçbir evsahibinden daha az çalışkan değildir.) Evet babam da bir kiracı, açıkcası bir köledir. Hiç şüphesiz bugün bizim köleler çağından sözettiğimiz gibi yarın gelecekler de bir kiracılar çağından sözedecekler. Bu eski çağların kölelik düzeniyle bugün içinde yaşadığımız kiracılık düzeni arasında yakın benzerlikler görmüyorsanız şaşarım size. Örneğin babam bir kiracıdır dedim değil mi? Bunu işitince büyük babamın da kiracı olduğunu hemen anladınız; ve dedemin de, ve büyük dedemin de, ve bütün atalarımın...

Babama birgün bu bir çeşit kölelikten başka birşey olmayan kiracılığa nasıl dayandığını sordum. Sende hiç onur yok mu? dedim. Bu koşulları değiştirmek için birşeyler yapılmasını önerdim. Bana verdiği cevap umutsukla doluydu. O bunu (başkaldırma istemini) bir gençlik belirtisi olarak görüyor. Dediğine bakılırsa o da benim yaşımdayken böyle düşünüyormuş. Ama sonradan yapılacak hiç-bir-şey olmadığını görmüş. Bu konuda bana örnekler verdi: İ. Ö. II. yüzyılda halkın (yâni kölelerin) hakkını savunan bir zenginin, Tiberius Gracchus'un 133 yılında (İ.Ö.) ondan onbir yıl sonra da aynı yolda yürüyen kardeşi Cais'un nasıl öldürüldüğünü anlattı. Babam gene bu konuyla ilgili, İsa'dan, Musa'dan önce göçebelerin nasıl yaşadığını, nasıl herkesin başını sokacağı bir çadırının, sütünü içtiği bir keçisinin, buğdayını ektiği tarlasının olduğunu anlattı. Tabiî bunları bizlere okullarda öğretmiyorlar. Babamın da nasıl öğrendiğini bilmiyorum. Evdeki bir kaç kitabını karıştırdımsa da bunlara benzer bilgiler veren bir tane bile bulamadım aralarında. Bir başka gün babam bu kitapları evde saklamanın tehlikeli olduğunu bunun için de okuduktan sonra hepsini yokettiğini söyledi. Ona göre, günümüzde de bu konular üstünde çalışan bilgeler, bilginler varmış. Bu çalışmaların verilerini kapsıyan zengin açıklamalarla dolu kitaplar bir takım ülkelerde yayınlanmaktaymış. Bunları edinmek, tehlikesizce okuyup evinde kitapların arasına koymak için insanın evsahibi olması gerektir diyor babam. Bu onların en başta gelen ayrıcalıklarından biriymiş.

Dün evsahibimizi gördüğümde şunları düşündüm: Bu düzeni korumak için evsahipleri arasında bir seçme yapmak, hiç değilse beceriksiz okuma yazma bilmeyen, çirkin ve şişman evsahipleriyle kiracıların ilişkilerini sınırlandırmak gerek. Çünkü bunlar beceriksizlikleri, tembellikleri, çirkinlikleri, alıklıklarıyla kiracılar toplumunda ilk başkaldırma tohumunu yeşertiyorlar. Halk arasında bu kişileri (evsahiplerini) saydıracak, güçlerinin gerçek bir çalışma ve bilgi verisi olduğunu gösterecek kişilerin seçilmesi gerekir. (Sırası gelmişken polis kurumunun bu işin içinden çıkılmaz durumu zorbalığıyla daha da güçleştirdiğini düşündüğümü söylememe izin verin.) Bütün evsahiplerinin kadın erkek böyle kürkler içinde günün her saatinde ortada görünmeleri ve halkı kendilerine güldürmelerinin içinde yaşadığımız toplum düzeninde onarılmaz gedikler açacağına şüphem yok. Böyle giderse bu düzen batacaktır. Bütün alıklar evsahibi olur, kiracılar da yavaş yavaş örgütlenmeye başlarlar, bunu da başarırlarsa bu düzen kötü sona erecek.

Yarın ya da öbürgün dostum Hippo evinden atılacak. O inanmıyor gerçi buna, ama o gün geldiği zaman göreceğiz. Onun inandığı bu kiracılarla evsahipleri arasındaki ilişkilerde insansı(?) bir doğruluk kurulmasını sağlayan yasalara da güvenim yok benim. Kâğıt üstünde her ne kadar iki yanı da (evsahipleriyle kiracıları) eşit olarak tutuyor, hiç bir yana hiçbir ayrıcalık tanımıyorsa da onları uygulayacak kişi nerde? Bu noktada yeniden günümüz sorunlarından en önemlilerinden birine değiniyorum: Evet, yargıç ve yargılama sorunu... Hiçbir şey bu denli önemli olamaz. Bugüne değin olan izlenimlerimin sonucu mutlak bir yargılamanın yapılamıyacağı inancını veriyor bana. Her ne kadar geçenlerde kentimiz yargıçlarından biri, bir hırsızlık (yoksa bir ırza geçme miydi?) suçundan karşısına getirilen oğlunu, tarafsız olarak yargılayamıyacağını ileri sürerek bu işten (yargılama işinden) çekildiyse de, biraz derinine inildiğinde bu tutumun çok evsahibince (üstelik bir yargıca yakışmıyacak bir evsahibicilikle) olduğunu ortaya koyuyor:

demek ki kişiler tarafsız olarak yargılamak yetisinden uzaktalar. Bu da ayrı bir konu. Ayrı bir konu belki, ama can alıcı, önemli bir konu. Ben bu işin (yargılama işinin) hiçbir zaman eşit koşullar altında yapılmadığına inanıyorum. Hele bugün eskisinden de beter. Bir kez, yukarda dediğim «izlenim» sözcüğü havadan inme bir sözcük değildi; dayanaklarım var: kentimizde yargıçlık yapan otuzbir yargıçın üstüne yaptığım bir araştırmanın ürünü bu «izlenimler». İlk kez şunu belirteyim ki bu otuzbir yargıcın otuzbiri de evsahibidir. Salt bu kadarını söylemek bile yetmez mi? Daha yargıç töresine yakıştıramadığım davranışları, yaşayışları üstünde bildiklerim var ki onları burda anlatarak kalemimi kirletmek istemem. Böylesi yargıçların tarafsız bir yargılamaya yetileri olduğunu düşünmek safdillikten başka birşey değildir. Burda bana verilecek cevapları şimdiden kestirmiyor değilim: «—Bu onların yargılamadaki namuslarını kirletmez.» Ben de diyeceğim ki, ilkin namus diye birşey yoktur. Açıkcası bu da evsahipliği gibi sonradan olma bir kavramdır. Bu sözcükten bu gün bu ülkede anlaşılan da salt uçkur sorunlarıdır. Benim gibi iktidarsız bir adamınsa bu konuda söyliyecek daha fazla bir sözü olamaz. (Bilmem namus kavramına niçin inanmadığımı onu niçin hiçlediğimi, ondan niçin böylesi bir tiksinti duyduğumu iyice açıklıyabiliyor muyum?) Garip gelecek ama gerçek: namustan tiksinen, onu hiçleyen ben aktöreyi el üstünde tutarım. İlk bakışta çelişik gibi görülüyor, evet, ama gerçekte öyle değil. Belki bu konuda ilkin şunu söylemem gerekiyordu: ben bugün varolan kokuşmuş aktöreden sözetmiyorum. Sözünü ettiğim bir zaman varolmuş, bugün yitmiş, bozulmuş, kararmış, adından başka birşeyi kalmamış aktöre benim sözünü ettiğim ve önemsediğim. O aktöre br zamanlar vardı, inanıyorum buna. Yoksa insanlığın bugüne değin ayakta durması (evsahipliği—kiracı ikiliğine karşın) pek olacak bir iş değildir. Ama, yukarda da dediğim gibi o aktörenin bugün yerinde yeller esmektedir. O aktöre, yargıçların, yönetmenlerin, kısacası toplumun aktöresi bugün... bu-

gün... (nasıl anlatayım?) bugün... Örneğin yargıç aktöresini alalım. Nedir yargıç aktöresi? Önüne koyulan yasalara göre karşısındakileri yargılamak değil mi? Ama kimdir karşısında olan? Diyelim bir kiracıyla bir evsahibi. Ama yargıcımız da evsahibidir. Yasaları yapanlar, yürürlüğe koyanlar da evsahibidir (bunu hepimiz biliyoruz). Daha da sorulu gözlerle bakıyor musunuz? Bütün bunlar böyle olunca...? Evet bütün bunlar böyle olunca dostum Hippo bugün yarın oturduğu evden atılacak demektir. Tıpkı daha önce bay Nipo, ondan önce bayan Opin, daha önce de bay Kippin, daha öncede bayan Nippin tarafından atıldığı gibi. Birgün gelecek başını sokacağı bir delik bulamayacak. Ben, şimdilik, Tanrı'ya şükür şimdilik babamın köleliği yüzünden onun yanında kalabiliyorum. Ama burdan ayrılır ayrılmaz (çünkü artık ayrılmaya karar verdim, evinden atılıp bizim iki odamızdan birine sığınmak zorunda kalan amcam ve karısı, dayım ve teyzesi, büyük babam ve halası, teyzem ve eniştesi ve sofaları dolduran çocukları, torunları, yeğenleri ve benim anam babam altı kız yedi erkek kardeşim yüzünden evin içi soluk bile alınır durumda değil) Hippo'nun başına gelenlerin benim de başıma geleceğini, benim de yaşamıma bir kiracı olarak devam edip bu yaşamı bir kiracı olarak bitireceğimi biliyorum. İşte bu yüzden de nicedir bu evsahipliği-kiracılık sorunu üstünde (kapsadığı genel anlam yüzünden günümüzün en önemli sorunu olduğu yabancı uzmanlarca da kabul edilen, yurdumuzda da bilirkişilerden bir kurulun kurulduğu, bu sorunu bu düzene yakışan bir düzensizlik içinde çözümleme yollarının aranılacağı sanırım benim olduğu kadar sizin de kulağınıza çalınmıştır. İşbaşındaki sayın büyüklerimiz daha da ileri giderek bir kiracı-evsahibi koalisyonu kurulması için...v.s. v.s.—A.A.—) düşünüyorum. Aslında düşndüğüm bu sorunun çevresinde kendim; benim yarınım; bugün içinde bulunduğum durumun tarihsel toplumsal ve tutumsal nedenleri; bağlı olduğum sınıfın koşulları ve bu koşulların değişim yolları. Bunları düşündükçe de içinde bulunduğum batağa daha bir saplanıyorum.

...saplanıyordum demem daha doğru olacaktı. Çünkü birgün, nasıl oldu bilmiyorum bütün düşüncelerim altüst oldu bu konuda. Hayır, genel, herkes için bir kurtuluş yolu bulduğumu söylemiyeceğim. Bir kurtuluş yolu... evet ama yalnız benim kurtuluşumun.

Bir gün kırda dolaşırken buldum bunu. Yanıbaşımda bir köstebek başı toprağa gömülü, ayaklarıyla gerisine kazdığı toprakları atarak içine gireceği bir delik açıyordu. Az ilersinde durup sessizce, onu ürkütmekten kaçınırcasına bu örnek çalışmayı seyrettim. Bunu seyrederken de böyle birşeyi kendimin yapabileceğini düşündüm. Böyle bir in yapıp girecektim içine. Orda yaşamak için hiç kimseye ihtiyacım olmıyacaktı. (Burda iktidarsızlığımdan doğan mutluluğu anlatamam.) Arada bir kente inip (bu inişte elbet tanışlarımdan hiç kimseyi görmemeye çalışacaktım) alacaklarımı alacak, yaşamam için gerekenleri en aza indirecek, bunları edinmem için de çalıp çırpacak gerekirse adam öldürecek ama inimde yaşayıp gidecektim. Bu düş kurtuluşumun ilk muştusu oldu. Muştusu diyorum, gerçekten de bu koşullar içinde yaşamak bir işkence olmuştu benim için. İçinde yaşadığım koşulları tek başıma ancak böylece değiştirebilirdim. Yoksa her zaman bir kiracı olarak yaşayacaktım. Buysa mutsuzlukların en büyüğüydü bence. Bir ara kendimi öldürmeyi kurmuştum. (Gene de zaman zaman kurmaz değilim.) Bu in düşü olmasaydı çoktan gerçekleştirecektim bunu. Ama köstebekle birlikte içimde doğan küçük umut beni şimdilik bundan alıkoydu; o içimi kemiren umutsuzluğu biraz olsun yendiğimi açıkça söylemeliyim. Bu konudaki düşüncelerimi tasarılarımı dinleyen dostum Hippo bunun bir korkaklık, bir ödleklik olduğunu, benim içi boşalmış yitik bir insan olduğumu söyledi. Ona göre bu koşulları elbirliğiyle değiştirmek gerekti. Ama bu uyurgezerler kentinde ne yapılabilir? dediğimde o da kesin bir cevap bulamıyordu. Hippo'yla dostluğumuz bu cevapsızlıkta sona erdi. Benim gibi biri olmaktansa ölünceye değin ordan oraya atılan bir kiracı olarak kalmayı yeğ gördüğünü söyledi. Bilmem bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

1959

Hikâye :

kumsalda üç çocuk

Alain Robbe-Grillet

Üç çocuk yürüyor kumsalda. Yanyana, elele. Bir boydalar aşağı yukarı. Yaşları da öyle: oniki filân. Ama ortada yürüyeni, ötekilerden kısaca. Bu üç çocuktan başka kimsecikler yok ucsuz bucaksız kumsalda. Dik, geçit vermeyen yamaçların arasındaki bu kumsal oldukca geniş ve dümdüz, irili ufaklı su birikintileri ya da kaya kümeleri yok.

Hava çok güzel. Yakıcı çıplak bir ışıkla aydınlatıyor güneş tepeden sarı kumu. Tek bulut yok gökte. Esinti de yok. Durgun, masmavi bir su, ufuklara değin uzanan denizde bir kabarma da yok.

Gene de belli aralıklarla birdenbire bir dalgacık kopuyor, hep ayni yere geliyor, ayni çizgide kırılıyor. Suyun kabara kabara gelip çekilmesi kanısını uyandırmıyor bu dalgacık; olduğu yerde kımıldıyormuş etkisini yaratıyor daha çok. Suyun bu türlü kabarması, kumsal boyunca bir çöküntü yapıyor önce, çakılların kayarken çıkardığı seslerden kaçıyor sular ilkin, sonra kırılıyor dalgacık; eski yerine dönebilmek için de çaprazlamasına kirli-beyaz, sönen köpükcükler yayılıp yok oluyor. Belli yerden başka yerleri ıslatmıyor hiç.

Sonra herşey duruluyor gene, düz, mavi deniz, yanyana yürüyen üç çocuğun biraz ötesindeki çizgiye gelip duruyor.

Üçü de sarışın, kumun renginde nerdeyse: tenleri daha koyuca, saçları daha açıkca. Üçü de eş giyinmiş; kısa kollu gömlekle, kısa pantalonlar; pantalonlar da gömlek de yıkana yıkana solmuş, mavi kaba ketenden. Yan-yana yürüyorlar, elele, dos-doğru hep, kuma ve kayalıklara koşut eş açıda, suya birazcık daha yakın belki. Güneş tepede, çocukların gölgeleri düşmüyor kuma.

Kayalardan denize değin kum, dümdüz hiç ayak değmemiş, sapsarı... Çocuklar dosdoğru yürüyor, eş adımlarla, aksamadan, rahat, elele. Geçtikleri kumda üç sıra ayak izi kalıyor, çıplak ayak izleri, birbirine benzeyen, eş aralıklı, derince ayak izleri. İleriye bakıyor çocuklar. Ne sol yanlarındaki kayalıklara, ne de sağ yanlarındaki belli aralıklarla kırılan dalgacıklı denize. Hele arkalarına hiç bakmıyorlar, ne denli yol aldıklarını merak etmiyorlar. Çabuk çabuk, belli bir hızla yol alıyorlar.

Önlerinde, tam dalganın sınır çizgisinde bir sürü martı salınarak yürüyor. Çocuklara koşut, ayni yönde ilerliyor onlar da, aşağı yukarı yüz metre aralıkla. Kuşlar daha ağır yol aldıklarından, çocuklar yaklaşıyor onlara zaman zaman. Kuşların yıldız biçimindeki ayak izlerini deniz silerken, çocukların kumdaki derin izleri giderek uzuyor.

Çok belirli bu ayak izleri: aşağı yukarı iki santim. Topukların ya da parmakların basışından kum çöküntüleri olmamış hiç, yanlardan da kum dolup bozmamış bu izleri. Sanki kumun alt tabakasıyla ilintisi olmadan, üstünü etkiliyerek basıp gitmişler gibi.

Kumsalı boydan boya iki çizgiyle ayıran, bu üç sıra ayak izi böylece kesilmeden sürüp gidiyor, daralıyor sonra, sanki yavaşlıyor ve tek çizgide eriyor, tâa gerilerde belli belirsiz mekanik bir davranışla sona eriyor: inip kalkan altı yalın ayağın izi.

Bu yalın ayakların uzaklaşmasıyla kuşlara yaklaşması bir oluyor. Bu iki topluluğu birbirinden ayıran görece uzaklık daha da beliriyor, arkalarında bıraktıkları yola göre daha da daralıyor. Nerdeyse bir kaç adım var aralarında, yetişecekler onlara...

Tam kuşlara yetişeceklerken, kanat çırpıp uçuyor onlar, ilkin biri, sonra ikisi, sonra onu birden... Bu ak topluluk önce denizin üstünde uçuşuyor, sonra gelip konuyor gene kuma, tam dalgaların sınırına, çocuklardan yüz metre ötede, salına salına başlıyorlar yürümeğe.

Her on saniyede bir yayılan köpüğün birden değişen

rengi arasıra güneşte parıldamasa, bu uzaklıktan suyun kımıldanışı sezilmiyecek bile.

Üç sarışın çocuk ilerliyor, durmadan, yan-yana, eş adımlarla, elele; dümdüz kumda bıraktıkları ayak izlerinden habersiz, sağlarındaki dalgacıkla ilgisiz, önlerinde kimi vakit uçuşan, kimi vakit salına salına yürüyen kuşlara aldırmadan.

Saçlarından daha koyuca, yanmış tenleriyle birbirine benziyor üçü de. Üçünün de yüzü ciddi, düşünceli, biraz da üzüntülü belki. Yüz çizgileri de eş; oysa çocuklardan ikisi oğlan, üçüncüsü besbelli kız. Kızın saçları azıcık daha uzun, daha kıvırcıkımsı, bilekleri de daha yumuşakca. Giyinişleri eş ama: yıkana yıkana mavisi solmuş kaba ketenden kısa pantalonla, kısa kollu gömlek var üçünde de. Kız sağda yürüyor, denizden yana, onun solunda oğlanların küçüğü. Öteki oğlan kayalardan yana yürüyor, kızla bir boyda o.

Göz alabildiğine sarı, dümdüz kum uzanıyor önlerinde. Sollarında geçit vermiyen, kahverengi kayalar göğe yükseliyor, dümdüz. Sağlarındaki durgun deniz ufuk çizgisine değin uzanıyor ve birdenbire, tâa yanıbaşlarında kirli beyaz köpükçükler yayılan dalgayla sona eriyor.

On saniye ara'yla kumsal boyunca çakıl taşlarını sürüyerek geri çekilen sular hep aynı çöküntüyü yapıyor denizde. O küçük dalga geliyor gene çarpıyor, çaprazlamasına kirli beyaz köpük yayılıp çekiliyor gene, yitirdiği yere geliyor duruyor. Sessizliğin kıpısı içinde tâa uzaklardan bir çan sesi duyuluyor bu kez.

Ortada yürüyen küçük oğlan: «İşte, çan sesi.» diyor. Denizin sürüklediği çakılların çıkardığı seslerden pek duyulmuyor çan sesleri. Bu dalga oyununun bir kıpılık sessizliğini beklemek gerekiyor çan seslerini işitebilmek için.

«İlk çan sesleri bunlar.» diyor büyük oğlan.

Sağlarındaki küçük dalga gelip yayılıyor gene. Sessizlik olunca da işitmiyorlar artık çanı. Üçü de hiç duraksamadan yürüyor, yan-yana, el-ele. Önlerindeki martılara birkaç adım kala kuşlar havalanıyor gene, gene denizin üstünde döne döne uçuşuyorlar, gene kuma konu-

yorlar, gene salına salına yürümeğe başlıyorlar, çocukların tam yüz metre önlerinde, tam dalgacığın sınırında.

«Belki de ilk çan sesi değildi» diyor küçük oğlan, «belki daha önce de çaldı da duymadık...»

«Bunu nasıl duyduksa, onu da duyardık.» diyor büyücek oğlan.

Ama kesmiş değiller hızlarını, hep eş adımlarla yürüyorlar, yalın ayaklarının izlerini bırakarak arkalarında.

«Bu kadar yaklaşmış değildik belki.» diyor kız.

Kayalardan yana yürüyen oğlan hemen karşılık vermiyor, sonra: «Daha çok yolumuz var.» diyor.

Yürüyorlar, hiç ses çıkarmadan, konuşmadan. Üçü de.

Yeniden duydukları çan sesine kadar hiç konuşmuyorlar. Çan sesiyle büyük oğlan: «İşte, diyor, gene çaldı.» Ötekiler karşılık vermiyor.

Kuşlara tam yaklaştıklarında, kanat çırpıp uçuyor kuşlar, önce biri, sonra ikisi, sonra onu birden...

....

Almancadan çeviren : **Adalet Cimcoz.**

o

125 Kuruş